

Dr. sc. Nataša Lucić, viša asistentica*

Izvorni znanstveni rad
UDK 347.628(497.5)(094)
Primljeno: 6. siječnja 2016.

DOKAZIVANJE IZVANBRAČNE ZAJEDNICE – ODGOVORI NA NEUJEDNAČENO ZAKONODAVSTVO I SUDSKU PRAKSU

Sažetak: Osobe u izvanbračnoj zajednici uživaju vrlo visok stupanj pravne zaštite u hrvatskom zakonodavstvu. I prije obiteljskopравnih reformi iz 2015. godine, izvanbračni su drugovi bili po mnogim pravima i obvezama izjednačeni s bračnim drugovima, ne samo u obiteljskom pravu, nego i propisima koji pripadaju drugim granama prava. Najnovijim su obiteljskopравnim reforma svi pravni učinci braka, u svim granama prava, prošireni i na izvanbračnu zajednicu. Drugim riječima, izvanbračna se zajednica danas razlikuje od braka samo prema načinu nastanka i prestanka. Dok brak nastaje formalnom izjavom volje za sklapanje braka, izvanbračna zajednica i dalje ostaje neformalna zakonska kategorija u hrvatskom pravu. Polazeći od pretpostavke da se učinkovitost zakona očituje u njegovoj primjeni, odnosno u pravnoj praksi, nameće se pitanje dokazivanja postojanja i dužine trajanja s brakom potpuno izjednačene izvanbračne zajednice. Životna zajednica je pravni standard i zakon ne upućuje na sastavnice životne zajednice koje čine njezin bitan sadržaj. S obzirom na to koje sve pravne učinke izvanbračna zajednica u našem pravnom sustavu proizvodi, na sudovima je golem teret odgovornosti kod procjenjivanja ima li konkretna izvanbračna zajednica obilježja životne zajednice vrijedne zakonske zaštite te ako ima, kada je započela i kada prestala. Dokazivanje postojanja i dužine trajanja izvanbračne zajednice ne otežava samo njezin neformalni oblik nego i visok stupanj nejednačenosti među propisima. Različiti propisi određuju različite pretpostavke postojanja izvanbračne zajednice, pa i načine njezina dokazivanja. Posljedica takvog pravnog stanja može biti da su iste osobe izvanbračni drugovi prema jednom propisu, a prema drugom ne, kao i da ista osoba ima više izvanbračnih drugova pa naizgled visok stupanj pravne zaštite koji osobe u izvanbračnoj zajednici uživaju u domaćim propisima često stvara pravnu nesigurnost u pravnoj praksi. U radu se ukazuje na pravnu nesigurnost kod dokazivanja izvanbračne zajednice u hrvatskom pravu te na moguća rješenja spornih pitanja koja otvara nejednačeno zakonodavstvo i sudska praksa.

Ključne riječi: životna zajednica, dokazivanje, proturječnost, sudska praksa

* Dr. sc. Nataša Lucić, viša asistentica na Katedri za obiteljsko pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, Stjepana Radića 13, 31000 Osijek.

I. UVOD

Otkad je izvanbračna zajednica kao pravni institut uvedena u hrvatski obiteljskopравни sustav,¹ pravna se zaštita osoba u izvanbračnoj zajednici razvija u istom smjeru. Polazeći od pretpostavke da se život u izvanbračnoj zajednici sadržajno ne razlikuje od života u braku, hrvatski zakonodavac već nekoliko desetljeća pravne učinke braka širi na izvanbračnu zajednicu, i to ne samo u obiteljskom pravu nego i u mnogim drugim granama prava.

Međutim, šireći pravne učinke braka na izvanbračnu zajednicu, hrvatski se zakonodavac nije opterećivao problemom dokazivanja neformalne životne zajednice, ujednačenošću sustava kao cjeline, kao ni odnosom među pojedinim propisima. Za potrebe materije koju reguliraju, izvanbračnu zajednicu definiraju brojni hrvatski zakoni, a te se definicije po mnogo čemu razlikuju. Stoga odgovor na pitanje tko se ima smatrati izvanbračnim drugovima u hrvatskom pravnom sustavu nije potpuno jasan. Iskustva primjene važećih normi u sudskoj praksi ukazuju na činjenicu da postojanje izvanbračne zajednice, vrijeme njezina nastanka i prestanka, nije uvijek jednostavno dokazati što često stvara pravnu nesigurnost, kako u odnosu na izvanbračne drugove, tako i u odnosu na treće osobe.

U ovom će se radu najprije raspraviti u čemu se ogledaju antinomije² hrvatskog zakonodavstva oko pojmovnog određenja i načina dokazivanja izvanbračne zajednice. Potom će se s pomoću prikaza i analize relevantnih sudskih odluka odgovoriti kako se neujednačeno i nedorečeno hrvatsko zakonodavstvo odražava na sudsku praksu. Posebno će se raspraviti pitanje pravnog položaja osoba koje ostvaruju izvanbračni (su)život, a ne ispunjavaju pretpostavke za sklapanje braka. Raspraviti će se i o tome vode li rješenja iz najnovijeg Obiteljskog zakona³ [u daljnjem tekstu: ObZ (2015)] pravno ujednačenijem sustavu te koja se nova pitanja otvaraju novim zakonskim rješenjima. U radu će se nastojati odgovoriti na probleme neujednačenosti koje postoje oko pretpostavki postojanja i načina dokazivanja izvanbračne zajednice u hrvatskom zakonodavstvu i sudskoj praksi te ponuditi određene prijedloge zakonskih reformi koji bi doveli do ujednačenijeg, a samim time i pravno sigurnijeg, uređenja ovog pravnog pitanja.

II. ANTINOMIJE HRVATSKOG ZAKONODAVSTVA OKO BITNIH OBILJEŽJA I DOKAZIVANJA IZVANBRAČNE ZAJEDNICE

Sa sociološkog bi se stajališta u izvanbračne zajednice mogle ubrojite mnoge životne zajednice osoba koje nisu međusobno u braku, neovisno o trajanju i kvaliteti takve zajednice,

1 U hrvatskom je pravu izvanbračna zajednica postala obiteljskopравни institut krajem sedamdesetih godina prošloga stoljeća, kada je usvojen Zakon o braku i porodičnim odnosima (Narodne novine br. 11/1978, 27/1978, 45/1989, 59/1990, 25/1994). Ovaj je Zakon imovinske odnose izvanbračnih drugova uređio na isti način kao i imovinske odnose bračnih drugova i utvrdio izvanbračnim drugovima pravo i dužnost na međusobno uzdržavanje.

2 B. Perić antinomije definira kao "proturječje između dviju i više pravnih normi ili načela, koje se osobito izražava u povodu praktične primjene tih normi ili načela na jedan konkretan slučaj ili na jednu kategoriju pojedinačnih slučajeva." Perić, B., *Država i pravni sustav*, Narodne novine, Zagreb, 1992., str. 231.

Vrlo jednostavno, S. Chassignard-Pinet navodi da antinomije postoje kada "jedna norma propisuje jedno, a druga, također važeća norma, propisuje suprotno". Chassignard-Pinet, S., *Conflict of Norms and Conflict of Values in Law*, u: Past and "Present Interactions in Legal Reasoning and Logic", ur. Armgardt, M. et al., Springer, 2015., str. 235.

Slično, D. Vrban antinomije definira kao "logičku neusklađenost sadržaja pravnih pravila i akata". Vrban, D., *Država i pravo*, Golden marketing, Zagreb, 2003., str. 466.

3 Obiteljski zakon (Narodne novine br. 103/2015).

bračnom ili drugom statusu osoba koje je ostvaruju i razlozima zbog kojih u izvanbračnoj zajednici žive. Međutim, pravno se izvanbračnu zajednicu mora definirati precizno i jasno, ograničiti pravne učinke izvanbračne zajednice na točno određene kategorije osoba koje ostvaruju izvanbračni (su)život. U pravnoj se literaturi često naglašava kako nije jednostavno zakonski regulirati izvanbračnu zajednicu i utvrditi joj pravne učinke upravo zbog heterogenosti takvih zajednica, motiva zbog kojih se one osnivaju i potreba onih koji u takvim zajednicama žive.⁴

Budući da izvanbračnu zajednicu definiraju brojni hrvatski propisi, pri čemu se te definicije znatno razlikuju, ne postoji jedinstven odgovor na pitanje što je izvanbračna zajednica u hrvatskom pravu. Isto tako, jedni propisi utvrđuju način dokazivanja izvanbračne zajednice, drugi propisi definiraju izvanbračnu zajednicu, ali ne utvrđuju način njezina dokazivanja.

U nastavku će se najprije analizirati osnovna obilježja izvanbračne zajednice koja proizlaze iz njezine definicije prema ObZ-u (2015), potom će se analizirati osnovna obilježja i način dokazivanja izvanbračne zajednice u nasljednom pravu i propisima koji pripadaju drugim granama prava, primjerice kaznenom pravu, propisima u području zdravstvene, socijalne i mirovinske zaštite itd.

2.1. OBITELJSKO ZAKONODAVSTVO

ObZ (2015) u čl. 11. st. 1. izvanbračnu zajednicu definira kao “životnu zajednicu neudane žene i neoženjenoga muškarca koja traje najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili ako je nastavljena sklapanjem braka.” Iz takve zakonske definicije proizlaze četiri pretpostavke postojanja izvanbračne zajednice:

- 1) životna zajednica
- 2) različitost spolova
- 3) slobodan bračni status
- 4) vremensko trajanje zajednice najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili je nastavljena sklapanjem braka.

Dok različitost spolova i slobodan bračni status nije teško sa sigurnošću utvrditi, neformalni karakter izvanbračne zajednice može dovesti u pitanje postojanje životne zajednice, kao i njezino vremensko trajanje. Zakon ne definira životnu zajednicu niti upućuje na sastavnice životne zajednice koje čine njezin bitan sadržaj. Životna je zajednica, dakle, pravni standard, a o njezinu postojanju odlučuje sud uzimajući u obzir okolnosti konkretnog slučaja. Međutim, da bi se izvanbračnoj zajednici priznali pravni učinci nije dovoljno utvrditi samo postojanje životne zajednice među izvanbračnim drugovima nego i njezino vremensko trajanje.

4 Vidi npr. Barlow, A. et al., *Cohabitation, Marriage and the Law*, Hart Publishing, 2005.; Brattström, M., *The Protection of a Party when a Cohabitee Relationship Ends*, u: “Family Finances”, ur. Verschraegen, B., Jan Sramek Verlag, Beč, 2009., str. 345.–353.; Duncan, S. et al., *Why don't they marry? Commitment and Cohabitation in 21st Century Britain*, u: “Fragmenting Family?: Papers from a Conference Held at the University of Chester, November 2004”, ur. Ford, Ch. D., University of Chester, 2010., str. 19.–46.; Grant Bowman, C., *Unmarried Couples, Law, and Public Policy*, Oxford University Press, Oxford, 2010.; Scherpe, J. M., *The Legal Status of Cohabitants – Requirements for Legal Recognition*, u “Common Core and Better Law in European Family Law”, ur. Boele-Woelki, K., Intersentia, Antwerp/Oxford, 2005., str. 283.–294.

Zakon o braku i porodičnim odnosima⁵ (u daljnjem tekstu: ZBPO) i Obiteljski zakon⁶ iz 1999. godine [u daljnjem tekstu: ObZ (1999)] propisivali su da je izvanbračna zajednica ona zajednica koja traje “duže vremena”⁷ odnosno “dulje vrijeme”,⁸ bez pobližeg određenja što se ima smatrati duljim vremenom. Usvajanjem Obiteljskog zakona⁹ iz 2003. godine [u daljnjem tekstu: ObZ (2003)] hrvatski je zakonodavac odlučio pravno zaštititi isključivo one zajednice koje traju najmanje tri godine, a kraće samo ako je u njima rođeno zajedničko dijete. Ova je zakonska promjena uvedena radi ujednačenog postupanja sudova¹⁰ jer je pravni standard “dulje vrijeme” ostavljao prostora za (ne)priznavanje pravnih učinaka zajednicama različitog vremenskog trajanja. Ipak, valja istaknuti da se precizno zakonsko određenje trajanja od tri godine nije javilo kao reakcija na neujednačenu sudsku praksu, nego je, upravo suprotno, takvo zakonsko određenje nastupilo kao potvrda sudske prakse koja je već prije pravni standard “dulje vrijeme” iskristalizirala određujući da on podrazumijeva vrijeme od tri godine.¹¹

Ako se nastupanje pravnih učinaka izvanbračne zajednice uvjetuje precizno određenim vremenskim rokom njezina trajanja, onda se taj vremenski rok treba moći i precizno odmjeriti. Međutim, točan dan početka izvanbračnog (su)života u najvećem se broju slučajeva ne može precizno utvrditi. Drugim riječima, teško je utvrditi je li izvanbračni (su)život trajao tri godine ili, primjerice, dvije godine i jedanaest mjeseci, što je u skladu s postojećim pojmovnim određenjem izvanbračne zajednice vrlo važno. Fiksirano zakonsko utvrđenje minimalnog vremena može dovesti do toga da slabija strana ostane pravno nezaštićena ako zajednica traje nešto malo kraće od Zakonom određenog vremena.¹² Time se, zapravo, dovodi u pitanje ostvarenje osnovnog cilja koji zakonodavac želi postići imovinskopravnim izjednačavanjem izvanbračne zajednice s brakom, što je zaštita slabije strane u takvoj zajednici. Stajalište hrvatskog zakonodavca da je pravnu zaštitu potrebno ograničiti samo na obiteljske zajednice čije trajanje upućuje na zaključak da je riječ o trajnoj i stabilnoj zajednici sasvim je opravdan. Međutim, uvjetovanje obiteljskopravne zaštite precizno utvrđenim zakonskim rokom koji nije moguće precizno utvrditi vodi u pravnu nesigurnost. Bilo bi dovoljno zakonom utvrditi da se “duljim vremenom” ima smatrati vrijeme koje odgovara vremenu od približno tri godine kako bi se ostavio prostor sudu da svakom konkretnom slučaju individualno pristupa i da ne dopusti da manja odstupanja od propisane tri godine i/ili nemogućnost preciznog utvrđenja trajanja životne zajednice idu u korist jačoj strani u takvoj zajednici.

Zakon ne odgovara na pitanje treba li u postupcima u kojima se odlučuje o postojanju izvanbračne zajednice dokazivati njezin kontinuitet, odnosno njezino neprekinuto trogodišnje trajanje. Smatramo da bi kontinuitet izvanbračne zajednice načelno trebao biti pretpostavka njezina postojanja u pravnom smislu. Ipak, Zakon ne treba tumačiti suviše restriktivno pa izrazito kratke prekide životne zajednice ne bi trebalo smatrati prekidom kontinuiteta.

5 Vidi bilješku br. 1.

6 Obiteljski zakon (Narodne novine br. 162/1998).

7 Vidi čl. 254. i čl. 293. ZBPO-a.

8 Vidi čl. 226. i čl. 262. ObZ-a (1999).

9 Obiteljski zakon (Narodne novine br. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007, 57/2011, 61/2011).

10 Vidi Hrabar, D., *Izvanbračna zajednica – neka otvorena pitanja*, Hrvatska pravna revija, br. 2., 2010., str. 43.

11 *Ibid.*

12 U tom smislu i Scherpe, J. M., *Protection of Partners of Informal Long-term Relationships*, International Law FORUM du droit international, 2005., Vol. 6., br. 7., str. 209.

Rođenjem zajedničkog djeteta u izvanbračnoj zajednici ne dovodi se u pitanje njezino postojanje niti je njezino trajanje od presudne važnosti za priznavanje pravnih učinaka takvoj zajednici. Prema najnovijem zakonskom rješenju, izvanbračna je zajednica i zajednica koja traje kraće od propisane tri godine, ako je nastavljena sklapanjem braka. Ova je zakonska novina u ObZ-u (2015) nastala pod utjecajem mišljenja Vrhovnog suda izraženog u jednoj vrlo važnoj odluci¹³ iz 2012. godine. Naime, Vrhovni je sud u toj odluci iznio stajalište da kad osobe koje ostvaruju izvanbračni (su)život sklope brak prije isteka triju godina zajedničkog života, zbog činjenice da, smatra isti sud, zajednica u takvim situacijama povećava kvalitetu u vezi s pravnim statusom (iz izvanbračne zajednice u brak), treba smatrati da je riječ o kontinuitetu zajednice. Drugim riječima, da životna zajednica stvara (imovinsko)pravne učinke od trenutka njezina osnivanja, bez obzira na to što do sklapanja braka nije proteklo tri godine izvanbračnog (su)života. Međutim, prema takvom mišljenju Vrhovnog suda, a sada i prema novom obiteljskom zakonodavstvu, proizlazi da pravnu zaštitu ne uživaju zajednice izvan braka koje traju, primjerice, dvije godine i jedanaest mjeseci, ali uživaju one koje traju dva mjeseca samo zbog činjenice sklapanja braka koji može trajati i svega mjesec dana. Pravno je kontradiktorno u jednom dijelu odredbe pravnu zaštitu osoba u izvanbračnoj zajednici ograničiti isključivo na one zajednice koje traju najmanje tri godine zajedničkog života, a u drugom dijelu iste odredbe pružiti pravnu zaštitu i kratkotrajnim zajednicama samo zato što je došlo do sklapanja braka, neovisno o tome što izvanbračna zajednica i brak zajedno traju i samo nekoliko mjeseci. Time zakonodavac pokazuje nedosljednost u svom pristupu prema izvanbračnim zajednicama jer dok s jedne strane, kao pretpostavku uživanja pravne zaštite osoba u izvanbračnoj zajednici propisuje trajnost i stabilnost zajednice, s druge strane proteže pravnu zaštitu na izvanbračne zajednice neovisno o njihovu trajanju i stabilnosti ako su nastavljene sklapanjem braka.

2.2. NASLJEDNO ZAKONODAVSTVO

Usvajanjem Zakona o nasljeđivanju¹⁴ iz 2003. godine (u daljnjem tekstu: ZN), izvanbračni je drug ostavitelja u pravu nasljeđivanja izjednačen s bračnim drugom. U odredbi čl. 8. st. 2. ZN-a propisano je da: “Na temelju zakona ostavitelja nasljeđuje i njegov izvanbračni drug koji je u pravu nasljeđivanja izjednačen s bračnim drugom. Izvanbračnom zajednicom u smislu ovoga Zakona smatra se životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja je trajala dulje vrijeme a prestala ostaviteljevom smrću, pod uvjetom da su bile ispunjene pretpostavke koje se traže za valjanost braka.”

Dakle, za razliku od obiteljskog zakonodavstva, nasljedno zakonodavstvo izvanbračnu zajednicu definira kao zajednicu koja traje “dulje vrijeme”.¹⁵ Isto tako, ZN postojanje izvanbračne zajednice uvjetuje ispunjenjem pretpostavki za valjanost braka, što nije slučaj s izvanbračnom zajednicom u obiteljskom zakonodavstvu.

13 Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev 1364/10-2 od 21. studenog 2012. O ovoj odluci više u poglavlju 3.1.

14 Zakon o nasljeđivanju (Narodne novine br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015).

15 Pravni standard “dulje vrijeme”, kao obilježje izvanbračne zajednice, u obiteljskom pravu napušten je vrlo brzo nakon usvajanja ZN-a. ZN je usvojen na sjednici Hrvatskog sabora 11. ožujka 2003., objavljen je 26. ožujka 2003. i primjenjuje se od 3. listopada 2003., a ObZ (2003) je usvojen na sjednici Hrvatskog sabora 14. srpnja 2003., objavljen je 22. srpnja 2003. i stupio na snagu danom objave.

U pravnoj se teoriji pronalaze suprotna stajališta o odnosu nasljednog i obiteljskog zakonodavstva kada su posrijedi pretpostavke postojanja izvanbračne zajednice u nasljednopravnom smislu. J. Crnić se priklonio stajalištu da je za utvrđenje pretpostavki postojanja izvanbračne zajednice u nasljednopravnom smislu relevantan temeljni obiteljski propis.¹⁶ Slično stajalište zauzima i O. Jelčić.¹⁷ D. Hrabar drži da se u obiteljskom zakonodavstvu treba naći uputa za odgonetku što se ima smatrati “duljim vremenom” provedenim u izvanbračnoj zajednici, odnosno uputa za odgonetku kada izvanbračni drug može naslijediti ostavitelja čijom je smrću zajednica prekinuta.¹⁸ T. Josipović smatra da kriteriji za procjenu je li postojala izvanbračna zajednica ovise o tome je li riječ, u konkretnom slučaju, o odnosima za koje je mjerodavno obiteljsko zakonodavstvo (npr. imovinskopravni odnosi) ili nasljedno zakonodavstvo (npr. nasljeđivanje izvanbračnog druga).¹⁹ Unatoč svim dvojabama u pravnoj teoriji oko (ne)opravdanosti da se u nasljednopravnim odnosima postojanje izvanbračne zajednice veže uz pretpostavke različite od onih u obiteljskim odnosima, držimo da odgovor na pitanje tko se ima smatrati izvanbračnim drugovima za potrebe ostvarivanja nasljednih prava ipak treba tražiti u ZN-u, a ne u temeljnom obiteljskom propisu. Dvojbe koje se vezano uz ovo pravno pitanje javljaju u pravnoj teoriji i sudskoj praksi²⁰ samo potvrđuju važnost da se radi pravne sigurnosti, gdje god je to moguće,²¹ pojmovno određenje izvanbračne zajednice u drugim propisima uskladi s pojmovnim određenjem izvanbračne zajednice u obiteljskom zakonodavstvu.

U pravnoj se teoriji javila još jedna dvojba oko dokazivanja izvanbračne zajednice u ostavinskom postupku. T. Josipović drži da ako neka osoba u ostavinskom postupku svoje pravo na nasljedstvo temelji na izvanbračnom odnosu s ostaviteljem, svoje svojstvo izvanbračnog druga može dokazati samo pravomoćnom presudom donesenom u parničnom postupku kojom je sud utvrdio postojanje izvanbračne zajednice u času smrti ostavitelja.²² Međutim, kako navodi A. Korać, mjesta na upućivanje u parnicu bi moglo biti samo u slučaju prigovora nekog od konkurentnih nasljednika,²³ drugim riječima, samo u slučaju spora.²⁴

Prema ZN-u, bračni odnosno izvanbračni drug ostavitelja nema pravo na nasljedstvo ako je njegova zajednica života s ostaviteljem trajno prestala, osim ako nije kriv za prestanak zajed-

- 16 Vidi Crnić, J., *Što je donio novi Zakon o nasljeđivanju*, Pravo u gospodarstvu, Vol. 42, br. 6, 2003., str. 249. i Crnić, J., Končić, A., *Utjecaj propisa o bračnoj stečevini te učincima izvanbračne zajednice na povjerenje u zemljišne knjige*, Informator, 2006., br. 5487–5488, str. 8.
- 17 Jelčić, O., *Novo nasljednopravno uređenje – opći pregled*, u “Novo nasljednopravno uređenje”, Crnić, J. et al., Narodne novine d.d., Zagreb, 2003., str. 7.
- 18 Vidi Hrabar, D., *Obiteljskopravni osvrt na Zakon o nasljeđivanju*, Hrvatska pravna revija, Vol. 3, br. 6, 2003., str. 77.
- 19 Vidi Josipović, T., *Nasljeđivanje na temelju zakona*, u “Novo nasljednopravno uređenje”, Crnić, J. et al., Narodne novine d.d., Zagreb, 2003., str. 46.
- 20 O ovim dvojabama u pravnoj teoriji i sudskoj praksi vidi više u Lucić, N., *Izvanbračna zajednica i pravna sigurnost*, doktorska disertacija, Zagreb, 2015., str. 274.–283.
- 21 Iznimno bi moglo biti opravdano da se izvanbračna zajednica u nekim propisima, radi ostvarenja nekih specifičnih prava, definira drukčije nego u obiteljskom zakonodavstvu. Primjerice, ako govorimo o pravu izvanbračnog druga na uskratu svjedočenja u kaznenom postupku, na kaznenopravni je stručnjacima da procijene je li uistinu nužno iz mogućnosti ostvarenja toga prava isključiti osobu koja iako je formalnopravno u braku s nekom drugom osobom, zapravo dugi niz godina ostvaruje životnu zajednicu s onim protiv koga se vodi kazneni postupak.
- 22 Josipović, op. cit. u bilj. 19., str. 46.
- 23 Korać, A., *Udržavanje i imovinski odnosi – promjene i tumačenja*, u “Obiteljski zakon – novine, dvojbe i perspektive”, Alinčić, M. et al., Narodne novine d.d., Zagreb, 2003., str. 130.
- 24 Tako i Crnić, op. cit. u bilj. 16., str. 8.

nice s ostaviteljem. Međutim, važno je naglasiti da je krivnja kao obilježje bračnog prava odavno nestala iz obiteljskog zakonodavstva²⁵ pa je ovdje vidljiva još jedna neusklađenost između obiteljskog i nasljednog prava.²⁶

2.3. OSTALI PROPISI

Zakon o medicinski pomognutoj oplodnji²⁷ (u daljnjem tekstu: ZOMPO) propisuje da pravo na medicinski pomognutu oplodnju²⁸ imaju punoljetni i poslovno sposobni žena i muškarac koji su u braku, odnosno u izvanbračnoj zajednici i koji su s obzirom na životnu dob i opće zdravstveno stanje sposobni za roditeljsku skrb o djetetu.²⁹ U smislu ZOMPO-a “izvanbračnu zajednicu čine žena i muškarac koji ne žive u braku, u drugoj izvanbračnoj ili istospolnoj zajednici te koji ispunjavaju pretpostavke za valjano sklapanje braka” (čl. 11. st. 5.). Postojanje izvanbračne zajednice izvanbračni drugovi dokazuju izjavom ovjerenom kod javnog bilježnika (čl. 11. st. 3.). ZOMPO nije utvrdio koliko izvanbračna zajednica treba trajati da bi se izvanbračni drugovi mogli podvrgnuti medicinski pomognutoj oplodnji. Pravilnik o obrascu izjave o izvanbračnoj zajednici³⁰ propisuje sadržaj obrasca izjave o statusu izvanbračne zajednice radi ostvarivanja prava na medicinsku oplodnju.

Zakon o obveznim odnosima³¹ (u daljnjem tekstu: ZOO) u odredbi čl. 1101. i izvanbračnom drugu utvrđuje pravo na pravičnu naknadu neimovinske štete u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe. Izvanbračnom se drugu ova naknada može dosuditi ako je između njega i umrlog, odnosno ozlijeđenog, postojala “trajjnija zajednica života”. Pri tome, ZOO ne navodi što se smatra trajnijom zajednicom, pa će sudovi o tome odlučivati od slučaja do slučaja.

25 O tome vidi više u Hrabar, *op. cit.* u, bilj. 18. i Rešetar, B., Berdica, J., *Divorce in Croatia: The Principles of No-Fault Divorce, Parental Responsibility, Parental Education, and Children's Rights*, Family Court Review, Vol. 51, br. 4, 2013., str. 568.–577.

26 U kontekstu usporedbe nasljednopravnog položaja izvanbračnog druga s nasljednopravnim položajem bračnog druga važno je naglasiti da su izvanbračni drugovi, za razliku od bračnih drugova, obveznici plaćanja poreza na naslijeđenu imovinu. Prema Zakonu o porezu na promet nekretnina (Narodne novine br. 69/1997, 26/2000, 127/2000, 153/2002, 22/2011, 143/2014), predmet oporezivanja porezom na promet nekretnina svako je stjecanje vlasništva nekretnine, neovisno o tome stječe li se uz naplatu ili bez naplate. Ovaj Zakon u krug osoba koje uživaju pravo na oslobođenje od poreza na promet nekretnina ne uvrštava izvanbračnog druga ostavitelja ili darovatelja. Isto tako, Zakon o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (Narodne novine br. 117/1993, 92/1994, 69/1997, 33/2000, 73/2000, 127/2000, 59/2001, 107/2001, 117/2001, 150/2002, 147/2003, 132/2006, 26/2007, 73/2008, 25/2012, 147/2014) propisuje da je poreza na nasljedstva i darove oslobođen bračni drug ostavitelja ili darovatelja (čl. 6.), ali istog poreza ne oslobađa i izvanbračnog druga ostavitelja ili darovatelja. To potvrđuje da hrvatsko pravo gradi neujednačen i nedosljedan pristup prema izvanbračnim zajednicama jer zaista nema logičnog opravdanja s jedne strane propisati iste imovinskopravne i nasljednopravne učinke za brak i izvanbračnu zajednicu, a s druge strane, samo bračne, ne i izvanbračne drugove osloboditi poreza na nasljedstva i darove.

27 Zakon o medicinski pomognutoj oplodnji (Narodne novine br. 86/2012).

28 “Medicinski pomognuta oplodnja jest medicinski postupak kod kojeg se primjenom suvremenih znanstveno provjerenih biomedicinskih dostignuća omogućava spajanje ženske i muške spolne stanice radi postizanja trudnoće i porođaja, na način drukčiji od snošaja.” Čl. 5. alineja 1. ZOMPO-a.

29 Pravo na medicinski pomognutu oplodnju ima i punoljetna, poslovno sposobna žena sama, čije je dosadašnje liječenje neplodnosti ostalo neuspješno ili bezizgledno te koja je s obzirom na životnu dob i opće zdravstveno stanje sposobna za roditeljsku skrb o djetetu. Vidi čl. 10. ZOMPO-a.

30 Pravilnik o obrascu izjave o izvanbračnoj zajednici (Narodne novine br. 156/2009 i 86/2012).

31 Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine br. 35/2005, 41/2008, 125/2011 i 78/2015).

Sve odredbe Zakona o socijalnoj skrbi³² (u daljnjem tekstu: ZSS) koje se odnose na bračnu zajednicu primjenjuju se i na izvanbračnu zajednicu, a izvanbračna je zajednica prema čl. 4. ZSS-a “životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca, koja ispunjava uvjete propisane posebnim zakonom kojim se uređuju obiteljski odnosi.”

Na obvezno zdravstveno osiguranje prema Zakonu o obveznom zdravstvenom osiguranju³³ (u daljnjem tekstu: ZOZO) obvezno se osiguravaju i stječu status osiguranika, među ostalim, “supružnik umrlog osiguranika koji nakon smrti supružnika nije stekao pravo na obiteljsku mirovinu, ako se Zavodu prijavio u roku od 30 dana od dana smrti supružnika, a pravo na obvezno zdravstveno osiguranje ne može ostvariti po drugoj osnovi” (čl. 7. st. 1.). Status osigurane osobe – člana obitelji osiguranika, kao nositelja obveznog zdravstvenog osiguranja, u skladu s čl. 10. st. 1. ZOZO-a, može steći, među ostalim, “supružnik (bračni i izvanbračni, sukladno propisima o obiteljskim odnosima)”. Da hrvatsko zakonodavstvo nije ni terminološki ujednačeno kada je o izvanbračnim zajednicama riječ potvrđuje ZOZO koji terminom “supružnik” označava i bračnog i izvanbračnog druga osiguranika.

Sukladno Zakonu o mirovinskom osiguranju³⁴ (u daljnjem tekstu: ZOMO), izvanbračni drug koji je s osiguranikom ili s korisnikom mirovine do njegove smrti živio u zajedničkom kućanstvu najmanje tri godine, ima pravo na obiteljsku mirovinu prema istim uvjetima kao i bračni drug. U čl. 22. ZOMO-a utvrđeno je da “u slučaju smrti osiguranika ili korisnika starosne mirovine, prijevremene starosne mirovine, invalidske mirovine i privremene invalidske mirovine osigurani su članovi njegove obitelji”, među kojima je uvršten i “izvanbračni drug koji je s osiguranikom ili s korisnikom mirovine do njegove smrti živio u zajedničkom kućanstvu najmanje tri godine”. Pravne sigurnosti radi, zakonodavac je utvrdio da je postojanje izvanbračne zajednice potrebno dokazati u izvanparničnom postupku. Međutim, čl. 75. ZOMO-a utvrđuje da članovi obitelji stupanjem u brak, “odnosno postojanjem izvanbračne zajednice pravo na obiteljsku mirovinu gube”.³⁵ Postavlja se pitanje na koji će način obveznik isplate mirovine znati i na koji će način dokazati da je osoba koja ostvaruje obiteljsku mirovinu iza pokojnog (izvan)bračnog druga osnovala izvanbračnu zajednicu s drugom osobom. Nadalje, nameće se i pitanje mirovinskopravnog položaja osoba koje iako nisu živjele u zajedničkom kućanstvu tri godine, imaju zajedničko dijete.

Pravo na stambeno zbrinjavanje koje predviđa Zakon o područjima posebne državne skrbi³⁶ (u daljnjem tekstu: ZOPPPDS) može ostvariti korisnik i članovi njegove obitelji koji žive u zajedničkom kućanstvu. ZOPPPDS ne navodi tko se za potrebe toga Zakona ima smatrati članom obitelji. Za pitanje obiteljskog statusa ZOPPPDS upućuje na obiteljskopravne propise (čl. 10. st. 1.). Budući da je izvanbračna zajednica obiteljska zajednica uređena obiteljskim zakonodavstvom, nema sumnje da izvanbračni drugovi uživaju pravo na stambeno zbrinjavanje u smislu ZOPPPDS-a. U slučaju razvrgnuća izvanbračne zajednice korisnika koji su stambeno zbrinuti najmom obiteljske kuće ili stana u državnom vlasništvu, prednost u ostvarivanju pra-

32 Zakon o socijalnoj skrbi (Narodne novine br. 157/2013, 152/2014, 99/2015).

33 Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (Narodne novine br. 80/2013 i 137/2013).

34 Zakon o mirovinskom osiguranju (Narodne novine br. 157/2013, 151/2014, 33/2015, 93/2015).

35 Iako je za ostvarenje prava na obiteljsku mirovinu određeno da je izvanbračnu zajednicu potrebno dokazati u izvanparničnom postupku, isto nije određeno i za gubitak toga prava.

36 Zakon o područjima posebne državne skrbi (Narodne novine br. 86/2008, 57/2011, 51A/2013, 148/2013, 76/2014, 147/2014, 18/2015).

va između članova obitelji koji su navedeni kao članovi obitelji u trenutku stambenog zbrinjavanja utvrđuje se prema propisima o nasljeđivanju odnosno prema pravomoćnoj sudskoj odluci u kojoj je određena osoba s kojom će djeca živjeti u zajedničkom kućanstvu. Članovi obitelji iz istog nasljednog reda odnosno bivši izvanbračni drugovi ostvaruju pravo prema međusobnom sporazumu (čl. 10.a).

Članom uže obitelji smrtno stradalog, zatočenog ili nestalog hrvatskog branitelja, u smislu Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji³⁷ (u daljnjem tekstu: ZOPHB), smatra se izvanbračni drug koji je s "hrvatskim braniteljem iz Domovinskog rata do njegove smrti, zatočenja ili nestanka živio u zajedničkom kućanstvu najmanje tri godine" (čl. 6. st. 2.). Kako bi izvanbračni drug ostvario prava iz ZOPHB-a, status izvanbračne zajednice potrebno je dokazati u izvanparničnom postupku (čl. 6. st. 3.).

Kaznenim zakonom³⁸ izvanbračna zajednica određuje se kao zajednica "koja ima trajniji karakter ili koja traje kraće vrijeme ako je u njoj rođeno zajedničko dijete" (čl. 87. st. 10.). A. Garačić ističe da tumačenje pojma "izvanbračni drug" u kaznenopravnoj praksi izaziva nedoumice te upozorava da se ovom problemu treba prići oprezno jer utvrđivanje postojanja takve zajednice ima dalekosežne učinke.³⁹ Zakon o kaznenom postupku⁴⁰ (u daljnjem tekstu: ZKP), također, prepoznaje izvanbračnu zajednicu i u čl. 202. st. 34. utvrđuje da je izvanbračna zajednica, u smislu toga Zakona, "životna zajednica žene i muškarca koji nisu u braku, a koja traje dulje vrijeme, ili takva zajednica koja traje kraće vrijeme ako je u njoj rođeno zajedničko dijete".⁴¹

Izvanbračnu zajednicu Zakon o strancima⁴² (u daljnjem tekstu: ZS) u čl. 56. st. 5. definira kao životnu zajednicu "neudane žene i neoženjenog muškarca, koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete". U čl. 56. st. 4. ZS propisuje: "Spajanje obitelji neće se odobriti ako je bračni ili izvanbračni drug oženjen ili je u dugotrajnoj vezi s drugom osobom." S obzirom na to da isti zakon izvanbračnu zajednicu definira kao zajednicu neudane žene i neoženjenog muškarca, utvrđenje da se spajanje obitelji neće dopustiti oženjenom izvanbračnom drugu je nepotrebno. Osim toga, svakako bi riječ "oženjen" trebalo zamijeniti riječju "u braku" jer gramatičkim tumačenjem proizlazi da se Zakon riječju "oženjen" referira samo na muškarca u (izvan)bračnoj zajednici. Prema čl. 162., članom obitelji državljanina države članice Europskog gospodarskog prostora smatra se i "izvanbračni drug prema propisima Republike Hrvatske, kao i osobe koje su u trajnoj vezi koja se može dokazivati zajedničkim boravkom na istoj adresi u trajanju od najmanje tri godine te ako je razvidna namjera daljnjeg zajedničkog života". "Izvanbračni drug prema propisima Republike Hrvatske" vrlo je općenita

37 Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (Narodne novine br. 174/2004, 92/2005, 2/2007, 107/2007, 65/2009, 137/2009, 146/2010, 55/2011, 140/2012, 33/2013, 148/2013 i 92/2014).

38 Kazneni zakon (Narodne novine br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015).

39 Garačić, A., *Značenje pojedinih izraza u Kaznenom zakonu i njihovo tumačenje u sudskoj praksi*, Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva, Inženjerski biro, Zagreb, 2006., str. 29. i 30.

40 Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013 i 152/2014).

41 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (Narodne novine br. 80/2011) izjednačio je izvanbračnu i istospolnu zajednicu za potrebe provođenja kaznenog postupka. Ovaj Zakon nije definirao istospolnu zajednicu, kao što je to slučaj s izvanbračnom zajednicom. ZKP tek navodi da je istospolna zajednica, "zajednica koja je uređena zakonom".

42 Zakon o strancima (Narodne novine br. 130/2011, 74/2013).

i pravno zbunjujuća formulacija budući da propisi Republike Hrvatske nude različite definicije izvanbračne zajednice. Budući da i sam ZS definira izvanbračnu zajednicu, uputno je u čl. 162. ZS-a riječi “izvanbračni drug prema propisima Republike Hrvatske” zamijeniti riječima “izvanbračni drug u smislu ovoga Zakona”.⁴³

2.4. JURIDIČKI KRITERIJI ZA RJEŠAVANJE ANTINOMIJA U PRAVU

Pravna znanost ima na raspolaganju različita logička načela za rješavanje sukoba proturječnih normi što bi neke pravne teoretičare moglo dovesti do zaključka da pravilna interpretacija pravnih normi može otkloniti svako proturječje među njima te da, tako, pravni sustav zapravo i nema antinomija u pravom smislu riječi.⁴⁴ Međutim, kako upozorava B. Perić, ne treba gajiti iluziju da je moguć pravni sustav bez antinomija,⁴⁵ jer postoje mnogobrojni i različiti razlozi i relativno zakonomjerne okolnosti da će se one pojaviti, a te se okolnosti svode na dvije činjenice: što je veća kvantiteta propisa i što je manja njihova kvaliteta.⁴⁶ Govoreći u kontekstu pravnog uređenja instituta izvanbračne zajednice, kvantiteta propisa koji utvrđuju prava i obveze izvanbračnih drugova sigurno jest jedan od uzroka za postojanje antinomija u ovom pravnom području. Teško je prosuđivati o drugom uzroku – kvaliteti propisa među kojima postoje antinomije jer zaista je riječ o prevelikom broju propisa da bi se davala generalna prosudba o njihovoj kvaliteti. Moglo bi se raspravljati tek o kvaliteti pojedinih odredaba unutar različitih propisa kojima se utvrđuju pretpostavke postojanja, način dokazivanja i/ili pravni učinci izvanbračne zajednice. U tom smislu, dalo bi se zaključiti da su obje okolnosti, i kvantiteta i kvaliteta pravnih normi kojima se regulira ovo pravno područje, razlog postojanja antinomija među njima.

Za rješavanje antinomija u pravu, postoje tri osnovna kriterija:

- 1) kriterij hijerarhije izražen u načelu *lex superior derogat legi inferiori*
- 2) kriterij vremena izražen u načelu *lex posterior derogat legi priori*
- 3) kriterij posebnosti izražen u načelu *lex specialis derogat legi generali*.⁴⁷

Uzimajući u obzir da sukob može postojati ne samo među propisima, nego i među samim kriterijima, da bi se pravilno riješile antinomije oko pravnog uređenja instituta izvanbračne zajednice, potrebno je najprije pravilno odabrati kriterij za njihovo rješavanje. Budući da su ove antinomije izražene uglavnom u zakonima, dakle, ne u propisima različitog nego istog ranga, kriterijem hijerarhije nije moguće riješiti antinomije u ovom pravnom području. U obzir dolaze kriterij vremena i kriterij posebnosti. Da bi se pravilno odabrao jedan od ova dva kriterija potrebno je razlučiti među kojim propisima postoji antinomija koja stvara pravnu nesigurnost.

43 Više o pretpostavkama postojanja i načinima dokazivanja izvanbračne zajednice u hrvatskom pravu vidi u Lucić, *op. cit.* u bilj. 20.

44 U tom smislu i Chassagnard-Pinet, *op. cit.* u bilj. 2.

45 Perić, *op. cit.* u bilj. 2., str. 235.

46 *Ibid.*, str. 232.

47 Vidi *ibid.*, str. 233. i Vrban, *op. cit.* u bilj. 2., str. 466. i 467.

nost. Nije od važnosti to što se razlikuje definicija izvanbračne zajednice u, primjerice, ZN-u i ZKP-u. Problem predstavlja odnos između temeljnog obiteljskog propisa i drugog propisa koji izvanbračnim drugovima utvrđuje konkretno pravo, odnosno obvezu. Tako se, primjerice, u sudskoj nasljednopravnoj praksi pokazalo spornim to što temeljni obiteljski i temeljni nasljednopravni propis izvanbračnu zajednicu definiraju različito.⁴⁸

U situacijama gdje su u sukobu temeljni obiteljski propis i drugi propis koji utvrđuje konkretno pravo izvanbračnog druga koje on treba ostvariti, odnosno obvezu koju treba ispuniti, držimo da je za rješavanje antinomija u takvim slučajevima uputno primijeniti kriterij specijalnosti. Načelno se može zaključiti da bi u najvećem broju slučajeva opći propis trebao biti temeljni obiteljski propis kojeg bi ukidao posebni propis. Može se pretpostaviti da ako se zakonodavac odlučio nekim drugim propisom utvrditi drukčije pretpostavke postojanja i/ili način dokazivanja izvanbračne zajednice od onih koje su utvrđene temeljnim obiteljskim propisom, da onda za to postoje neki specifični razlozi.⁴⁹ Međutim, kada je posrijedi proturječe između temeljnog obiteljskog propisa i ZN-a, proturječe ne postoji zato što nasljednopravni učinci izvanbračne zajednice zahtijevaju propisivanje drukčijih pretpostavki njezina postojanja. Ovdje proturječe nema svoje logičko opravdanje, rezultat je nekoordiniranosti zakonodavca i *de lege ferenda* bi ga svakako trebalo otkloniti. Ali, dok god proturječe postoji, kada je posrijedi ostvarenje nasljednih prava izvanbračnog druga, posebni propis je nasljedni propis.⁵⁰ Kada izvanbračni drug treba ostvariti pravo, odnosno ispuniti obvezu koja nije regulirana obiteljskim propisom, onda bi obiteljski propis trebao biti opći propis, a posebni propis onaj koji regulira konkretno pravo odnosno obvezu izvanbračnog druga.

Kriterij vremena bi načelno trebao primijeniti onda kada je posrijedi ostvarenje prava, odnosno ispunjenje obveze izvanbračnog druga koje pripada istoj pravnoj grani, a regulirano je dvama proturječnim propisima usvojenim u različito vrijeme.

Treba, ipak, još jednom naglasiti da je nemoguće povući potpuno jasne granice u primjeni kriterija za otklanjanje antinomija u pravu i jednoznačno otkloniti sve moguće antinomije. Jer, "kao što u životu pojedinca i društva, postojanje, sukob i prevladavanje proturječnosti jest zalog napretka, jednako tako se i pravni sustav usavršava otklanjanjem antinomija, ali, ipak, bez ikakvog izgleda da ikada postane savršen."⁵¹ Tako je u i u ovom konkretnom slučaju. Velik broj propisa koji utvrđuju prava i obveze izvanbračnih drugova, pretpostavke postojanja i način dokazivanja izvanbračne zajednice uvijek će stvarati antinomije koje neće biti moguće potpuno otkloniti. Može se pretpostaviti da će se i dalje javljati suprotstavljena mišljenja oko načina tumačenja neujednačenih odredaba, osobito nakon usvajanja najnovijeg obiteljskog zakonodavstva koje je otvorilo i mnogo novih pitanja o odnosu među propisima kojima se regulira ovo pravno područje.⁵²

48 Vidi više u poglavlju 3.2.

49 Vidi bilješku br. 21.

50 Vidi više u poglavlju 3.2.

51 Perić, *op. cit.* u bilj. 2., str. 235.

52 Vidi poglavlje V.

III. DOKAZIVANJE IZVANBRAČNE ZAJEDNICE U SUDSKOJ PRAKSI

Kako navodi D. Vrban, za razliku od važenja prava u formalnom smislu, njegova se djelotvornost očituje u pravnoj praksi, tj. u primjeni prava.⁵³ Zbog toga će se u nastavku prikazati i analizirati relevantna sudska praksa koja odgovara na pitanje što je životna zajednica i kako se postojanje životne zajednice među izvanbračnim drugovima dokazuje u sudskoj praksi. Odgovorit će se i na pitanje rezultira li neujednačeno zakonodavstvo neujednačenom sudskom praksom ili, pak, sudska praksa djeluje kao korektiv neujednačenom zakonodavstvu.

3.1. (NE) POSTOJANJE ŽIVOTNE ZAJEDNICE U SUDSKOJ PRAKSI

Premda relativno skromna,⁵⁴ i dosadašnja sudska praksa pokazuje da o postojanju životne zajednice koja nastaje i prestaje neformalno nije jednostavno odlučivati. S obzirom na pravne učinke izvanbračne zajednice u našem pravnom sustavu, na sudovima je golem teret odgovornosti kod procjenjivanja ima li konkretna zajednica obilježja izvanbračne zajednice u pravnom smislu te kada je započela i kada prestala. Već smo napomenuli da je "životna zajednica" pravni standard te da Zakon ne upućuje na sastavnice životne zajednice koje čine njezin bitan sadržaj. Iz analize relevantne sudske prakse proizlazi da odlučujući o postojanju životne zajednice sudovi uglavnom obraćaju pozornost na njezine iste ili slične sastavnice. Propituje se, tako, je li u spornom izvanbračnom (su)životu postojala emocionalna povezanost para, imovinska povezanost, seksualna povezanost, jesu li osobe za koje se tvrdi da su živjele u izvanbračnoj zajednici živjele na istoj adresi, jesu li se međusobno upoznavale s rodbinom i prijateljima, jesu li možda odlazile na zajednička putovanja i sl.

U nastavku se navodi nekoliko sudskih odluka koje to potvrđuju:

"Obrazlažući pobijanu presudu prvostupanjski sud utvrđuje da su parnične stranke u kritičnom razdoblju od 1999. do 2008. godine bile u izvanbračnoj vezi, te su se intenzivno družile, odlazile na zajedničke proslave rođendana, zajednička ljetovanja, no, zaključuje da tužiteljica nije dokazala da bi s tuženikom zasnovala zajednicu života u smislu zajedničkog stanovanja, prehranjivanja i vođenja zajedničkog (ekonomskog) domaćinstva i sl., a koja bi predstavljala izvanbračnu zajednicu, slijedom čega joj ne pripada pravo na polovicu nekretnina koja su nesporo stečene tijekom trajanja izvanbračne veze sa tuženikom."⁵⁵

53 Vrban, D., *Sociologija prava: uvod i izvorišne osnove*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 224.

54 Vidi Lucić, *op. cit.* u bilj. 20., str. 229. U tablici br. 3. prikazan je broj postupka u kojima se odlučivalo o postojanju izvanbračne zajednice u petogodišnjem razdoblju, od 2008. do 2012. godine, pred Općinskim građanskim sudom u Zagrebu, Općinskim sudom u Splitu, Općinskim sudom u Rijeci, Općinskim sudom u Osijeku i Općinskim sudom u Slavonskom Brodu. Podaci su zbirni podaci iz sudskih parničnih i izvanparničnih pisarnica, a odnose se na postupke u kojima se odlučivalo o postojanju izvanbračne zajednice za potrebe ostvarenja različitih prava koja iz nje proizlaze. Iz tablice je vidljivo da se i dalje ne provodi velik broj postupaka u kojima se odlučuje o tom pravnom pitanju, ali i da se broj tih postupaka neprestano povećava. Usporedimo li, tako, ukupan broj zaprimljenih zahtjeva za utvrđenje postojanja izvanbračne zajednice pred promatranim sudovima, primijetit ćemo da se broj takvih zahtjeva u 2012. godini (65) u odnosu na 2008. godinu (27) i više nego udvostručio.

55 Odluka Županijskog suda u Varaždinu, broj Gž.3072/12-2 od 9. srpnja 2013.

“Po ocjeni ovog suda prvostupanjski sud je osnovano zaključio da je tuženik s majkom tužitelja živio u izvanbračnoj zajednici s obzirom na utvrđenu činjenicu da je tuženik s majkom tužitelja i s tužiteljem i njegovom obitelji živio u Zagrebu, u dvosobnom stanu, spavajući u istoj sobi s majkom tuženika od 1975. g., pa nadalje time da je takva fizička bliskost trajala do smrti majke tuženika, 1992. g. Na to ukazuje način svakodnevnog života (zajedničko konzumiranje hrane koju je pripremljala majka tužitelja, majka tužitelja je čistila i prala robu tužitelja i obavljala sve kućanske poslove). Nadalje, zajednički su stjecali predmetnu imovinu, odselili se u predmetnu kuću za odmor gdje su nastavili zajednički živjeti. Objektivno, radi se o bitnim sastavnicama zajedničkog života koji ukazuju na postojanje karakteristika životne i ekonomske zajednice kakvu karakterizira izvanbračna zajednica, a koja znatno prelazi okvire prijateljskog odnosno podstanarskog odnosa.”⁵⁶

“Temeljem iskaza svih saslušanih svjedoka utvrđeno je da je zajednica u kojoj su živjeli tužiteljica i M. K. po svojim obilježjima, ne samo u smislu zajedničkog stanovanja, već u voljnom, emocionalnom, ekonomskom i socijalnom smislu, imala sva obilježja bračne zajednice. [...] Pitanje kakve kvalitete je bio njihov odnos, da li su živjeli mirno i skladno ili je njihov odnos bio prožet sukobima i fizičkim obračunima, nije presudan za pitanje utvrđenja izvanbračne zajednice.”⁵⁷

“Iskaze svih stranaka ovaj sud ocjenjuje djelomično istinitim. Temeljem istih utvrđuje da su tužiteljica i pokojni Z. S. bili u emotivnoj vezi koja je imala obilježje izvanbračne zajednice. Za istu su I-III tuženi saznali 2001. godine kada je tužiteljica [...] počela svakodnevno dolaziti i obavljati kućanske poslove za što ju Z. S. nije plaćao. Počela je s njim odlaziti i na službena i privatna putovanja, skijanja, ljetovanja, druženja s prijateljima. Bila je bliska i sa I-III tuženima. Svi su zajedno slavili rođendane, Božiče, važnije događaje [...]. Upoznali su i kćer tužiteljice [...]. Odlazili su na skijanja i putovanja, suglasno potvrđuju da su tužiteljica i njihov pokojni otac tim prilikama spavali u istoj sobi. U konačnici i sam II tuženi J. S. bi sada odnos tužiteljice i pokojnog oca nazvao odnosom ‘cure i dečka’. Sud temeljem provedenih dokaza zaključuje i da je tužiteljica od lipnja 2004. godine živjela sa pokojnim Z.S. [...] Po stavu ovog suda tužiteljica i pokojni Z. S. su načinom na koji su uredili svoju životnu zajednicu u cijelosti ispunili unaprijed opisane pretpostavke po kojima se ista ima smatrati izvanbračnom zajednicom.”⁵⁸

“Naime, u situaciji kada je u postupku na valjan način utvrđeno da su tužiteljica i V. P. bili u vezi još u vrijeme dok su stanovali u istoj ulici (prije rujna 2002.), da su i tada zajedno izlazili, odlazili na ljetovanje, a da su zajedno živjeli u stanu od rujna 2002. do smrti V. P. 11. travnja 2006., da su se na istu adresu zajedno prijavili, da je tužiteljica za njih kuhala i obavljala sve druge kućanske poslove, negovala V. P. u bolesti te poslije smrti organizirala karmine, paušalne i nedokazane tvrdnje tuženika u žalbi da se nije radilo o izvanbračnoj zajednici, ukazuju se neosnovanima.”⁵⁹

Premda sudovi odlučujući o postojanju izvanbračne zajednice utvrđuju iste ili slične sastavnice izvanbračnog (su)života, postoji znatna kontradiktornost oko toga kojoj od sastavnica sudovi daju veću ili manju prednost, odnosno koju uzimaju presudnom za donošenje svoje

56 Odluka Županijskog suda u Varaždinu, broj ŽS Vž Gž 446/2005-2 od 11. svibnja 2005.

57 Odluka Općinskog građanskog suda u Zagrebu, broj XCVII-P2-2051/209-24 od 14. srpnja 2011.

58 Odluka Općinskog građanskog suda u Zagrebu, broj XXXIV P2-1234/209-35 od 28. veljače 2012.

59 Odluka Županijskog suda u Zagrebu, broj 32. Gž2-293/10-2 od 23. studenog 2010.

odluke. Tako je npr. u nekim sudskim odlukama nedostatak života na istoj adresi bio odlučujući kod odbijanja tužbenog zahtjeva za utvrđenje postojanja izvanbračne zajednice, a u nekim drugim izraženo je stajalište da za postojanje izvanbračne zajednice život na istoj adresi nije od presudne važnosti:

“Kad je u postupku utvrđeno da kroz svih 16 godina stranke nisu živjele zajedno, jer je svaka ostala živjeti u svojoj kući, sa svojom djecom, čak u odvojenim selima, da su se povremeno posjećivale i pomagale u poljoprivrednim poslovima, onda takav odnos nema značajke zajednice života i rada, pa stoga ni izvanbračne zajednice.”⁶⁰

“Odredbom čl. 201. st. 4. ZOO je propisano da se naknada za duševne boli zbog smrti bliske osobe može dosuditi i izvanbračnom drugu ako je između njega i umrlog postojala trajnija zajednica života. Za postojanje trajnije izvanbračne zajednice muškarca i žene nije od odlučnog značaja činjenica da žive na istoj adresi [...]”⁶¹

“Na zaključak o nepostojanju izvanbračne zajednice upućuje prije svega logičan i uvjerljiv iskaz tuženika, kojeg vjerodostojnim smatra i ovaj sud, a koji nije osporio postojanje veze sa tužiteljicom, već je isticao da ista nije uključivala zajednički život. [...] Iz uvjerenja o prebivalištu tuženika proizlazi da je u spornom razdoblju imao prijavljeno prebivalište u O. ulici 8 u V. odnosno u ulici S. V. 8A u V., dok je adresa tužiteljice koja stoji na njezinoj osobnoj iskaznici, prema njezinom kazivanju, i nadalje u ulici R. B. 14C u Varaždinu, iz čega slijedi da tužiteljica nije ukazala da bi stranke u bilo kojem trenutku u sporno vrijeme imale prijavljeno zajedničko prebivalište.”⁶²

Najvažnija sastavnica životne zajednice koja govori u prilog postojanja izvanbračne zajednice u pravnom smislu zajedničko je stanovanje i vrlo je teško dokazati postojanje izvanbračne zajednice ako izvanbračni drugovi nisu živjeli na istoj adresi. U prilog tome govore i ove sudske odluke:

“[...] zajednica koju su imale stranke nema bitnih elemenata izvanbračne zajednice [...] druženje i višegodišnje hodanje stranaka, boravci tuženice u radionici tužitelja, pa čak i u situaciji da je tuženica u više navrata pomagala tužitelju u radu, posjeti tužitelja tuženij i njezinoj majci, činjenica da je tužitelj znao i prespavati kod tuženice kad u stanu nije bilo njezine majke, nisu elementi na temelju kojih se može zaključiti, da je riječ o izvanbračnoj zajednici. Stranke nisu, dakle zasnovale zajednicu života u smislu zajedničkog stanovanja, ishrane, vođenja zajedničkog (ekonomskog) domaćinstva i slično.”⁶³

“Nemogućnost otkupa stana pok. K. I. koju okolnost ističe tužiteljica kao razlog što je svatko boravio u svom stanu, sud cijeni upravo kao još jedan razlog zbog kojeg je pok. bio ustrajan u svojoj želji i volji da ne zasniva izvanbračnu zajednicu.”⁶⁴

Čak ni u odluci u kojoj je Vrhovni sud izrazio stajalište da život na istoj adresi nije pretpostavka postojanja izvanbračne zajednice, nije utvrđeno da je postojala izvanbračna zajedni-

60 Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Rev. 1024/2004-2 od 29. prosinca 2004.

61 Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Rev 1121/2007-2 od 22. studenog 2007.

62 Odluka Županijskog suda u Varaždinu, broj Gž.3072/12-2 od 9. srpnja 2013.

63 Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Rev 1038/2006-2 od 28. ožujka 2007.

64 Odluka Općinskog suda u Osijeku, broj V Ps-122/206-8 od 27. listopada 2006.

ca. Vrhovni sud u toj odluci navodi da za postojanje izvanbračne zajednice “nije od odlučnog značaja činjenica da žive na istoj adresi, ali je u ovom konkretnom predmetu utvrđeno da 1. tužiteljica V. K. ne samo što nije stanovala zajedno sa svojim bivšim suprugom I. K. na istoj adresi, već nije dokazala da bi u vrijeme štetnog događaja između njih postojala trajnija ekonomska i emotivna zajednica. Tužiteljica je bila zaposlena, a kod bivšeg supruga je dolazila u dane vikenda kada mu je kuhala ili bi donijela skuhanu hranu te je obrađivala vrt kada je bio u bolnici što ukazuje da je svom bivšem suprugu pružala pomoć prema svojim mogućnostima i u vrijeme kada mu je bila neophodna za vrijeme bolesti, a ne i na trajniju izvanbračnu zajednicu.”⁶⁵ Da je istom činjeničnom stanju bilo moguće pridodati i život na istoj adresi, onda bi kuhanje, pomoć, obrađivanje vrta i slično, vjerojatno poprimilo drukčiji značaj te bi sud možda ipak zaključio o postojanju izvanbračne zajednice.

U nedostatku drugih dokaza koji upućuju da su određene osobe ostvarivale životnu zajednicu kakva se podrazumijeva u braku, sudovi uglavnom saslušavaju velik broj svjedoka čiji su iskazi često proturječni i nevjerodostojni.⁶⁶ Analizira se nerijetko i značenje nekih specifičnih životnih situacija, primjerice to što osoba koja tvrdi da je s pokojnikom živjela u izvanbračnoj zajednici za vrijeme pogreba nije stajala uz njegov lijes zajedno s ostalom rodbinom nego negdje po strani,⁶⁷ to što je osoba koja tvrdi da je s pokojnim živjela u izvanbračnoj zajednici bila prisutna u vrijeme dok su on i njegova sestra kupovali stan⁶⁸ i sl.

Dok izostanak neke od sastavnica životne zajednice u braku ne stavlja u sumnju postojanje životne zajednice među bračnim drugovima, neformalni karakter izvanbračne zajednice izostankom bilo koje sastavnice životne zajednice dovodi u pitanje njezino postojanje. Ishod postupka u kojem se odlučuje o postojanju izvanbračne zajednice nije neizvjestan samo ondje gdje se istodobno susreću zaista sve sastavnice životne zajednice, kako zajedničko stanovanje, tako i emocionalna, imovinska, seksualna i sl. povezanost među partnerima.

Prethodno je istaknuto da je ObZ (2015) utvrdio da je izvanbračna zajednica i zajednica koja traje kraće od propisanih triju godina, ako je nastavljena sklapanjem braka. Prije njegova stupanja na snagu u sudskoj se praksi pokazalo spornim treba li u vrijeme u kojem se steže bračna stečevina uračunavati i vrijeme u kojem su osobe ostvarivale životnu zajednicu kraće od tri godine prije sklapanja braka. Vrhovni sud Republike Hrvatske u jednoj svojoj odluci, kojom je usvojio reviziju i ukinuo presude Županijskog suda u Zagrebu i Općinskog suda u Zagrebu, navodi sljedeće:

“U postupku pred nižestupanjskim sudovima utvrđeno je:

- da je emotivna veza stranaka započela 27. veljače 1997.
- da su stranke izvanbračnu zajednicu započele 30. rujna 2001.

65 Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Rev 1121/2007-2 od 22. studenog 2007.

66 O dokazivanju svjedoka i stranaka i parničnom postupku vidi u Dika, M., *Dokazivanje saslušanjem svjedoka u hrvatskom parničnom postupku*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 56, br. 2/3, 2006., str. 501.–549. i Dika, M., *Dokazivanje saslušanjem stranaka u parničnom postupku*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 55, br. 3/4, str. 1075.–1100.

67 “[...] tužiteljica bi kao izvanbračna supruga pok. F., zasigurno bila uz njegov lijes uz ostalu rodbinu prilikom pokopa, a ne sa strane, [...]” Odluka Općinskog građanskog suda u Zagrebu, broj CXXXI-P2-159/11-8 od 15. srpnja 2011.

68 “Okolnost da je tužiteljica bila nazočna prilikom kupnje stana na Vurovčici uz ostavitelja i njegovu sestru N. T. uz navedeno govori u prilog činjenici da je tužiteljica bila izvanbračna supruga ostavitelja, a ne njegova domaćica, jer nije uobičajeno da bi itko tko plaća za uslugu čišćenja i spremanja sa istom osobom uveče izlazio ili s istom osobom uveče odlazio na odmor.” Odluka Općinskog građanskog suda u Zagrebu, broj XXXIII-P2-727/207 od 21. lipnja 2010.

- da je brak stranaka sklopljen 11. prosinca 2003.
- da je zajedničko dijete stranaka rođeno 5. ožujka 2004.
- da je bračna zajednica stranaka prestala 3. kolovoza 2004.

U konkretnom slučaju radi se o izvanbračnoj zajednici stranaka koja je nakon nepune tri godine promijenila oblik sklapanjem braka stranaka, a u kojem je braku rođeno i zajedničko dijete stranaka. S obzirom na kontinuitet zajednice stranaka, a osobito s obzirom na njeno povećanje kvalitete (u pogledu pravnog statusa), prema stajalištu ovog suda treba smatrati da se radi o kontinuitetu imovine koja predstavlja stečevinu prvo izvanbračnih, a potom bračnih drugova.⁶⁹

ObZ (1999) i ObZ (2003) nisu propisivali da je izvanbračna zajednica i ona zajednica koja traje kraće od tri godine ako među izvanbračnim drugovima dođe do sklapanja braka, pa u tom smislu nije razvidno na temelju čega Vrhovni sud zaključuje o postojanju stečevine izvanbračnih drugova. Tužitelj-protutuženik je, u skladu s tada mjerodavnim propisom, radom stjecao vlastitu imovinu sve do trenutka sklapanja braka.⁷⁰ Ipak, stajalište je Vrhovnog suda da je imovina koju je tužitelj-protutuženik stekao radom za vrijeme trajanja zajednice s tuženicom-protutužiteljicom stečevina izvanbračnih drugova. Ne treba zaboraviti da je nepovredivost vlasništva zajamčena čl. 3. Ustava⁷¹ kao jedna od najvećih vrednota ustavnog poretka pa se stajalište Vrhovnog suda prema kojemu tuženici-protutužiteljici pripada polovica imovine koju je tužitelj-protutuženik stekao radom u vrijeme dok njihova zajednica nije uživala imovinskopravnu zaštitu, čini u najmanju rukom dvojbenim.⁷²

3.2. ODGOVORI SUDSKE PRAKSE NA NEUJEDNAČENO ZAKONODAVSTVO

O odnosu među neujednačenim propisima kojima se regulira pravna zaštita izvanbračnih drugova postoje različita mišljenja u pravnoj teoriji.⁷³ U nastavku ćemo analizirati kako na isto pitanje odgovara sudska praksa. Kao najveći “kamen spoticanja” u sudskoj se praksi pokazala neujednačenost između obiteljskog i nasljednog zakonodavstva. O različitim obilježjima izvanbračne zajednice u obiteljskom i nasljednom zakonodavstvu Županijski sud u Varaždinu, odlučujući o žalbi na presudu Općinskog suda u Varaždinu,⁷⁴ iznosi sljedeće:

“Rukovodeći se odredbom čl. 3. Obiteljskog zakona (dalje: ObZ – NN 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007) prema kojoj je za postojanje izvanbračne zajednice neudane žene i neo-

69 Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev 1364/10-2 od 21. studenog 2012.

70 Moglo bi se, stoga, raspravljati je li ovom sudskom odlukom povrijeđeno načelo zakonitosti. O načelu zakonitosti vidi Harašić, *Ž., Zakonitost kao pravno načelo i pravni argument*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Vol. 37, br. 3., 2010., str. 745.–767.

71 Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine br. 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014).

72 Ovakvo stajalište Vrhovnog suda, s kojim je hrvatski zakonodavac uskladio definiciju izvanbračne zajednice u ObZ-u (2015), pravno je dvojbeno i zbog razloga navedenih u poglavlju 2.1.

73 Vidi poglavlje 2.2.

74 Odluka Općinskog suda u Varaždinu broj P. 2741/209-15 od 17. lipnja 2010.

ženjenog muškarca potrebno da se radi o životnoj zajednici koja je trajala najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete, prvostupanjski sud, uvažavajući između parničnih stranaka nespornu činjenicu da izvanbračna zajednica između tužiteljice i pok. V. Z. jest postojala, zaključuje da je ista započela u listopadu/studenom mjesecu 2006. g., a da do smrti pok. V. Z. dana 15. travnja 2009. g. nije proteklo najmanje tri godine, pa odbija uvodno opisani tužbeni zahtjev tužiteljice. [...] U žalbi tužiteljica prije svega osporava pravilnost primijenjenog materijalnog prava – odredbe čl. 3. ObZ-a suprotstavljajući istom odredbu čl. 8. stav. 2. Zakona o nasljeđivanju koja ne određuje vremensko trajanje izvanbračne zajednice već govori isključivo o ‘duljem’ trajanju iste smatrajući da je prvostupanjski sud ostvario bitnu povredu odredaba parničnog postupka [...] Ujedno ističe da je prvostupanjski sud propustio ocijeniti kvalitativne značajke izvanbračne zajednice tužiteljice i pok. Z. s obzirom po stajalištu žaliteljice nije odlučno da li je takva zajednica trajala tri godine, već je od odlučnog značaja da li je ista prekinuta smrću pok. Z. dakle izvanrednim i nepredvidivim događajem. [...] Obzirom na pogrešan materijalno-pravni pristup prvostupanjskog suda, koji – iako je u obrazloženju pobijane presude iznio i sadržaj odredbe čl. 8. stav. 2. ZZ-a – svoje stajalište zasniva na odredbi čl. 3. ObZ-a no bez navođenja razloga zbog čega je ocijenio mjerodavnom odredbu Obiteljskog zakona, a ne Zakona o nasljeđivanju, posljedično čemu je i činjenično stanje nepotpuno utvrđeno jer dokazni postupak nije koncentriran na utvrđivanje ispunjenja pretpostavaka iz odredbe čl. 8. stav. 2. ZN-a – da li je u konkretnom slučaju izvanbračna zajednica prestala smrću pok. Z., da li je pravnom standardu o trajanju izvanbračne zajednice kroz ‘dulje vrijeme’ u konkretnom slučaju udovoljeno te da li bi u konkretnom slučaju bile ispunjene pretpostavke za valjanost braka prema odredbama ObZ-a.”⁷⁵

Vrhovni je sud, o istom pravnom pitanju zauzeo drukčije stajalište: “U čl. 3. OZ, koji zakon je stupio na snagu nakon ZN, određeno je što se smatra izvanbračnom zajednicom i gdje je za status izvanbračne zajednice predviđeno trajanje od minimum tri godine ili kraće ako je u toj zajednici rođeno zajedničko dijete. U konkretnom slučaju tužiteljica i ostavitelj nisu imali zajedničko dijete te je pravilan zaključak nižestupanjskih sudova da se izvanbračna zajednica u smislu odredbe čl. 8. st. 2. ZN koja daje pravo na nasljeđivanje treba tumačiti u kombinaciji s odredbom čl. 3. OZ, odnosno da najmanje trajanje izvanbračne zajednice mora biti tri godine između neudane žene i neoženjenog muškarca ukoliko u toj zajednici nije rođeno njihovo zajedničko dijete. Tužiteljica je bila u izvanbračnoj zajednici sa ostaviteljem u razdoblju od 17. siječnja 2006. do smrti ostavitelja 4. svibnja 2008. slijedom čega nije ispunjen minimalan uvjet trajanja od tri godine. Ovaj sud ne prihvaća pravno stajalište da bi ZN kao *lex specialis* u odnosu na trajanje izvanbračne zajednice trebalo tumačiti da ta zajednica koja je trajala dulje vrijeme može biti i ispod minimuma od tri godine propisanog u OZ. Potpuno bi bilo neprihvatljivo da se prava izvanbračne supruge ili supruga u odnosu na bračnu stečevinu procjenjuju po jednom kriteriju a u odnosu na nasljeđivanje po drugom kriteriju. Na taj način došlo bi do nejednakosti kod stjecanja prava u odnosu na nasljeđivanje prema imovini stečenoj za vrijeme izvanbračne zajednice a što je neprihvatljivo. Dakle, pravno je shvaćanje ovoga suda da se u smislu odredbe čl. 8. st. 2. ZN izvanbračnom zajednicom koja je trajala dulje vrijeme smatra ona koja je trajala najmanje tri godine u smislu odredbe čl. 3. OZ.”⁷⁶

75 Odluka Županijskog suda u Varaždinu, broj Gž.2395/11-2 od 4. svibnja 2011.

76 Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Rev 783/2010-2 od 25. srpnja 2012.

Zanimljivo je, međutim, da je Vrhovni sud u jednoj prijašnjoj odluci iznio suprotno stajalište od gore navedenog, a to je da ObZ ne određuje pojam izvanbračne zajednice koji bi se morao primjenjivati i u drugim odnosima koji nisu njime regulirani: "Neosnovana je tvrdnja tuženika da je u konkretnom slučaju za utvrđenje što se smatra izvanbračnom zajednicom trebalo primijeniti odredbu čl. 3. Obiteljskog zakona (Narodne novine broj 116/2003, 17/2004 i 136/2004, dalje: OBZ). Naime, odredbom čl. 3. OBZ propisano je da se odredbe tog Zakona o učincima izvanbračne zajednice primjenjuju na životnu zajednicu neudane žene i neoženjenog muškarca, koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete. Dakle, iz te zakonske odredbe proizlazi da se učinci tog Zakona odnose na izvanbračnu zajednicu koja ispunjava uvjete propisane tom odredbom (zajednica koja traje najmanje tri godine ili kraće, ako je u njoj rođeno zajedničko dijete), ali taj Zakon ne određuje pojam izvanbračne zajednice koji bi se morao primjenjivati i u drugim odnosima koji nisu regulirani OBZ."⁷⁷

Razložno H. Kačer i A. Perkušić, slično kao i T. Josipović, pojašnjavaju da na dvojbu koji je propis poseban, a koji opći ne mora nužno biti isti za svako pravno pitanje, nego upravo suprotno. Sasvim opravdano zaključuju da je po pitanju bračne stečevine i stečevine u izvanbračnoj zajednici poseban propis ObZ, a po pitanju (ne)ulaženja u krug zakonskih i nužnih nasljednika ZN. Međutim, H. Kačer i A. Perkušić, s druge strane, upozoravaju da tako može doći do situacije u kojoj sud zaključi da je izvanbračna zajednica u trajanju od dvije godine trajala dulje vrijeme i da u skladu sa ZN-om izvanbračni drug ima pravo biti nužni nasljednik, a da mu se istodobno u primjeni obiteljskog zakonodavstva ne prizna status izvanbračnog druga i samim time ne prizna da je neka imovina stečevina u izvanbračnoj zajednici. Problem je što su to povezana pitanja jer ovisno o pitanju što jest, a što nije stečevina u izvanbračnoj zajednici ovisi i pitanje što jest a što nije dio ostavine.⁷⁸ I ovo potvrđuje nužnost usklađivanja zakonodavstva kada su posrijedi pretpostavke postojanja i način dokazivanja izvanbračne zajednice.

Odnos obiteljskog i nasljednog zakonodavstva ostavlja još jednu pravnu dvojbu. Naime, odredbom čl. 67. ZN-a propisano je da će se oporučna raspolaganja u korist ostaviteljeva bračnog druga smatrati opozvanima ako je brak prestao na temelju pravomoćne presude nakon što je oporuka sastavljena, osim ako je ostavitelj drukčije odredio svojom oporukom. Dakle, za opoziv oporuke nije od važnosti to što bračni drugovi ne žive zajedno ako nema pravomoćne sudske odluke kojom se brak poništava ili razvodi. Premda ZN poznaje formalni i neformalni prestanak bračne zajednice, ne može se ne primijetiti da kod opoziva oporuke radi pravne sigurnosti ipak stavlja naglasak na formu. To nas navodi na zaključak da zbog njezina neformalnog karaktera ni prestanak izvanbračne zajednice nije od važnosti kada se govori o opozivu oporuke, osobito ako je od prestanka izvanbračne zajednice do oporučiteljeve smrti proteklo dovoljno vremena za opoziv oporučnog raspolaganja u korist bivšeg izvanbračnog druga. Sudska praksa nudi drukčiji odgovor:

"Prvostupanjski sud ukazuje da je od prestanka izvanbračne zajednice stranaka do smrti oporučitelja prošlo 20 godina. Prvostupanjski sud navodi da je oporuka strogo formalni akt, koja se, u pravilu, može opozvati na formalan način, ali i prešutnim putem (sastavljanjem nove oporuke ili uništenjem isprave); postoji i zakonska pretpostavka opoziva oporuke opisana čl.

77 Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Rev 796/2008-2 od 27. siječnja 2010.

78 Kačer, H., Perkušić, A., *Pretvorba prava vlasništva nad športskim građevinama temeljem Zakona o športu i upis tako izvanknjižno stečenog prava vlasništva u zemljišne knjige – neke dvojbe proizašle iz sudske prakse*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Vol. 47, br. 2, 2010., str. 460.

67. Zakona o nasljeđivanju (Narodne novine 48/2003; 163/2003; 35/2005 – dalje ZN), prema kojem se oporučna raspolaganja u korist ostaviteljevog bračnog druga smatraju opozvanima ako je brak prestao temeljem pravomoćne presude nakon što je oporuka sastavljena, osim ako je ostavitelj drugačije odredio svojom oporukom. [...] Ovaj sud prihvaća u cijelosti razloge obrazloženja rješenja prvostupanskog suda, osobito u dijelu u kojem se ističe da je za opoziv oporuke prvenstveno potreban formalan akt, ali da se ona može opozvati konkludentnim radnjama, te da se u zakonom propisanom slučaju ostvaruje zakonska pretpostavka opoziva oporuke u smislu odredbe čl. 67. ZN-a, što se, osim na bivšeg bračnog druga može analogno primijeniti na izvanbračnog druga.”⁷⁹

U sudskoj se praksi postavilo i pitanje može li izvanbračni drug ostvariti pravo na porezno oslobođenje u slučaju stjecanja nekretnine bez naknade od drugog izvanbračnog druga unatoč tome što ZPPN izvanbračnog druga ne oslobađa poreza na nasljeđa i darove. Upravni sud u Rijeci navodi: “Stoga odredbe Obiteljskog zakona i Zakona o nasljeđivanju, kojima je uređen status izvanbračne zajednice, nisu primjenjive u stvarima utvrđivanja poreza na promet nekretnina, već se u tim stvarima primjenjuju odredbe ZPPN-a kao posebnog zakona, a kojim odredbama nije propisano izjednačavanje bračnih i izvanbračnih drugova u okviru normativne definicije člana uže obitelji iz članka 11. točka 9.7. ZPPN-a.”⁸⁰ Visoki upravni sud Republike Hrvatske izražava isto stajalište: “Tužiteljica točno u tužbi navodi da je odredbama Ustava i drugih zakona bračna i izvanbračna zajednica izjednačena, međutim, Zakon o porezu na promet nekretnina kao *lex specialis* ne propisuje da bi izvanbračni drug bio oslobođen plaćanja ovog poreza ili bi bio izjednačen s bračnim drugovima kao propisanim ovlaštenicima prava na oslobođenje.”⁸¹

Sudska praksa u kaznenom postupku za postojanje izvanbračne zajednice ne traži da je riječ o zajednici koja traje najmanje tri godine, nego da je riječ o zajednici koja je trajna i koja se od braka razlikuje samo po formi: “Međutim, sudska je praksa u kaznenom postupku elastičnija, pa za postojanje izvanbračne zajednice ne traži da se radi o zajednici neudane žene i neoženjenog muškarca koja traje najmanje tri godine, odnosno kraće ako je u njoj rođeno dijete, ali traži da se radi o faktičnoj zajednici dviju osoba suprotnog spola koja je trajna i koja se od bračne razlikuje samo po okolnosti da nije sklopljen brak u skladu s odredbama Obiteljskog zakona. Dakle između izvanbračnih drugova mora postojati ozbiljna odluka da zajedno žive i međusobno si pomažu i ta odluka mora biti realizirana kroz vrijeme kroz koje se može zaključivati o njezinoj ozbiljnosti.”⁸² A. Garačić navodi da prema stajalištu Vrhovnog suda, niti slobodan bračni status nije uvjet koji suci u kaznenom postupku traže, da bi nekoj zajednici priznali status izvanbračne zajednice, sa svim pravima koja iz nje u kaznenom postupku proizlaze.⁸³ U prilog takvoj tvrdnji poziva se na odluku u kojoj je Vrhovni sud naveo da “protivno stajalištu državnog odvjetnika, okolnost da je opt. S. K. formalno bio u braku u kojem se rodilo i dijete, ne isključuje postojanje izvanbračne zajednice s drugom ženskom osobom”.⁸⁴ Navede-

79 Odluka Županijskog suda u Varaždinu, broj Gž-3393/13-2 od 17. siječnja 2014.

80 Odluka Upravnog suda u Rijeci, broj Usl-149/12-23 od 19. studenog 2012.

81 Odluka Vrhovnog upravnog suda Republike Hrvatske, broj Us-12161/2009-4 od 9. svibnja 2012.

82 Odluka Vrhovnog suda broj I Kž 397/2005 od 31. svibnja 2005.

83 Garačić (2006), *op.cit.* u bilj. 39., str. 29. i 30.

84 *Ibid.*, str. 30. i 31.

ne su odluke Vrhovnog suda donesene prije usvajanja trenutno važećeg ZKP-a. S obzirom na to da novi ZKP izvanbračnu zajednicu definira kao zajednicu žene i muškarca koji nisu u braku koja traje dulje vrijeme ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete, otvara se pitanje je li izvanbračna zajednica u smislu ZKP-a zajednica osoba koje nisu braku međusobno ili i u braku s drugom osobom? Obiteljsko zakonodavstvo izvanbračnu zajednicu definira kao zajednicu neudane žene i neoženjenog muškarca pa je sasvim jasno da izvanbračni status u obiteljsko-pravnom smislu ne uživaju osobe koje ostvaruju životnu zajednicu kada je jedna od njih (ili obje) u braku s drugom osobom.

Iz analize relevantne sudske prakse možemo zaključiti da sudska praksa ne nudi jasne odgovore na neujednačeno zakonodavstvo. Upravo suprotno, neujednačeno zakonodavstvo često uzrokuje neujednačenu odnosno proturječnu sudsku praksu.

IV. IZVANBRAČNI (SU)ŽIVOT OSOBA KOJE NE ISPUNJAVAJU PRETPOSTAVKE ZA VALJANOST BRAKA

Za razliku od nasljednog zakonodavstva, obiteljsko zakonodavstvo ne propisuje da je izvanbračna zajednica životna zajednica osoba koje ispunjavaju pretpostavke za valjanost braka.⁸⁵ Zakonske se pretpostavke za osnivanje braka i izvanbračne zajednice prema ObZ-u (2015) preklapaju samo u različitosti spolova, što je pretpostavka za postojanje, i slobodnom bračnom statusu,⁸⁶ što je pretpostavka za valjanost braka.⁸⁷ Postavlja se, stoga, pitanje treba li priznati obiteljskoppravne učinke izvanbračnoj zajednici među osobama koje ne ispunjavaju druge pretpostavke za valjanost braka?⁸⁸

85 Zanimljivo je da, s druge strane, Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (Narodne novine br. 92/2014) pravnu zaštitu neformalnim zajednicama osoba istoga spola pruža samo ako takva zajednica udovoljava pretpostavkama za valjano životno partnerstvo. Čl. 3. st. 1. ovoga Zakona glasi:

“Neformalno životno partnerstvo je zajednica obiteljskog života dviju osoba istog spola, koje nisu sklopile životno partnerstvo pred nadležnim tijelom, ako zajednica traje najmanje tri godine i od početka je udovoljavala pretpostavkama propisanim za valjanost životnog partnerstva.”

86 Sudska je praksa, također, dosljedna u nepriznavanju obiteljskopravnih učinaka zajednici u kojoj je jedna ili su obje osobe u braku. Tako npr. Županijski sud u Varaždinu u jednoj svojoj odluci iznosi ovakvo stajalište:

“Uz činjenicu da je tužitelj u vrijeme trajanja svoga braka, sa svojom sada pok. ženom, održavao i vezu s tuženicom, nisu ostvarene zakonske pretpostavke da bi izvanbračna (ili samo emotivna) veza tužitelja i tuženice rezultirala zakonskom posljedicom, prema kojoj se stvari stečene u takvoj vezi, temeljem zakonske odredbe, smatraju zajedničkom imovinom stranaka.” (Odluka Županijskog suda u Varaždinu, broj Gž. 1168/208-2 od 21. listopada 2008.)

Općinski građanski sud u Zagrebu u jednoj svojoj odluci odbio je tužbeni zahtjev za utvrđenje izvanbračne zajednice naglašavajući sljedeće:

“Obzirom da tužiteljica tijekom postupka nije dostavila dokaz o svom bračnom statusu, a koji predstavlja osnovni uvjet postojanja izvanbračne zajednice između žene i muškarca to sud nije provodio daljnje dokaze radi utvrđenja osnovanosti tužbenog zahtjeva, odnosno nije proveo dokaz saslušanjem svjedoka radi utvrđenja izvanbračne zajednice u utuženom razdoblju već je odbio tužbeni zahtjev u cijelosti kao neosnovan.” (Odluka Općinskog građanskog suda u Zagrebu, broj CXLIII-P2-633/208-34 od 9. studenog 2011.) Iz ove sudske odluke jasno proizlazi da je teret dokaza slobodnog bračnog statusa na onoj strani koja zahtjeva sudsko utvrđenje da izvanbračna zajednica postoji. Ne dokaže li podnositelj tužbe za utvrđenje postojanja izvanbračne zajednice slobodan bračni status, tužbeni se zahtjev odbija kao neosnovan.

87 O bračnim smetnjama vidi više u Korać., A. *Bračne smetnje u hrvatskom zakonodavstvu: stanje i dvojbe*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 45, br. 4/5, str. 575.–607. i Šimović, I. *Bračne smetnje u svjetlu obiteljskog i kanonskog prava*, Bogoslovska smotra, Vol. 85, br. 1, 2015., str. 235.–265.

88 Slovenski zakon o braku i obiteljskim odnosima [Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list br.69/204)], primjerice, u odredbi čl. 12. propisuje da trajna zajednica muškarca i žene koji nisu u braku proizvodi obiteljskoppravne pravne

Prvo, postavlja nam se pitanje je li punoljetnost pretpostavka osnivanja izvanbračne zajednice? S tim u svezi važno je najprije istaknuti da Kazneni zakon⁸⁹ (u daljnjem tekstu: KZ) propisuje da je spolni odnošaj ili s njim izjednačena spolna radnja s djetetom mlađim od petnaest godina i navođenje djeteta da izvrši spolni odnošaj ili s njime izjednačenu spolnu radnju s trećom osobom, kazneno djelo (čl. 158.). Isti zakon propisuje da je omogućavanje izvanbračnog života s djetetom kazneno djelo.⁹⁰ Premda se može učiniti nezamislivim da će doći do osnivanja izvanbračne zajednice kojom bi se kršile navedene odredbe kaznenog zakonodavstva, sudska praksa pokazuje da se takve izvanbračne zajednice ipak osnivaju. U jednoj se odluci Vrhovnog suda, primjerice, navodi: “Objektivni čin kaznenog djela ovdje ionako nije sporan, jer optuženici priznaju da su, kao roditelji, dozvolili svojoj kćeri V. Š., koja je u vrijeme događaja bila dijete staro 13 godina, da stupi u izvanbračnu zajednicu s B. Đ. znajući da će on s njom održavati spolne odnose pa su u tu svrhu u svom domu organizirali svečanu večeru u skladu s tradicionalnim običajima.”⁹¹ U jednoj odluci Vrhovnog suda iz 2006., među ostalim, navodi se: “Drugostupanjski sud uočava da su ovakvi navodi međusobno proturječni jer sadrže istodobno tvrdnje da optuženik nije znao da je oštećenica dijete (zabluda o biću kaznenog djela), ali i da je dopušteno da djeca stupaju u spolne odnose (zabluda o protupravnosti djela) i da ne postoji njegova kaznena odgovornost jer je oštećenica svojevoljno stupila u izvanbračnu zajednicu i u spolne odnose s opt. D. N.”⁹²

Kada govorimo o izvanbračnoj zajednici među maloljetnim osobama, nije sporno da ne treba priznavati pravne učinke zajednici u kojoj su jedna ili obje osobe mlađe od šesnaest godina. Među osobama starijim od šesnaest godina izvanbračna zajednica u formalnopravnom smislu ne može ni nastati prije njihove punoljetnosti,⁹³ osim ako je rođeno zajedničko dijete. Rođenje zajedničkog djeteta samo po sebi, držimo, ne bi smjelo biti razlogom za nastanak izvanbračne zajednice među maloljetnim osobama. Naime, mentalna i tjelesna spremnost za osnivanje izvanbračne zajednice, sposobnost shvatiti značenje izvanbračne zajednice i njezinih pravnih posljedica treba biti pretpostavka njezina nastanka među maloljetnicima starijim od šesnaest godina. Kod osoba koje ne ispunjavaju ove uvjete, ne može se zaključivati o postojanju *animusa* za život u izvanbračnoj zajednici. Međutim, s obzirom na to da brak i izvanbračna zajednica u hrvatskom pravnom sustavu proizvode gotovo iste pravne učinke, a da osoba starija od šesnaest godina ima mogućnost sklopiti brak ako sud u izvanparničnom postupku utvrdi da je mentalno i tjelesno zrela za brak te da je brak u njezinu interesu,⁹⁴ držimo da nije potrebno protezati pravne učinke braka na neformalnu zajednicu među maloljetnicima.

---

učinke braka, ako ne postoje okolnosti zbog kojih brak među njima ne bi bio valjan.

89 Kazneni zakon (Narodne novine br. 125/2011 i 144/2012).

90 Čl. 170. KZ-a:

“(1) Punoljetna osoba koja živi s djetetom mlađim od šesnaest godina, a time ne čini neko drugo kazneno djelo za koje je propisana teža kazna, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

(2) Kaznom iz stavka 1. ovoga članka kaznit će se tko djetetu mladem od šesnaest godina omogućiti izvanbračni život s drugom osobom ili ga na to navede, a time ne čini neko drugo kazneno djelo za koje je propisana teža kazna.

(3) Tko djelo iz stavka 2. ovoga članka počini iz koristoljublja, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.”

91 Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj I Kž 426/208-3 od 9. srpnja 2009.

92 Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj I Kž 1061/2005-3 od 19. travnja 2006.

93 Zbog toga što je za nastanak izvanbračne zajednice prema ObZ-u potrebno da protekne tri godine zajedničkog života, kada bi nastupila punoljetnost.

94 Čl. 25. ObZ-a (2015):

(1) Brak ne može sklopiti osoba koja nije navršila osamnaest godina života.

Drugo je relevantno pitanje može li izvanbračnu zajednicu osnovati osoba nesposobna za rasuđivanje i lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na strogo osobna stanja. Prema čl. 258. ObZ-a (2015) samo štićenik, neovisno o dijelu u kojem je lišen poslovne sposobnosti, može dati pristanak za stupanje u životnu zajednicu s osobama različitog ili istog spola te prestanak tih zajednica, osim ako je Zakonom određeno drukčije. Isti je slučaj i sa davanjem pristanka na sklapanje braka. Međutim, radi zaštite interesa osoba lišenih poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja, čl. 26. ObZ-a (2015) je propisano da te osobe brak mogu sklopiti samo uz odobrenje skrbnika.⁹⁵ Budući da brak i izvanbračna zajednica u hrvatskom pravnom sustavu proizvode iste pravne učinke, radi zaštite interesa osoba lišenih poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja treba voditi računa o zaštiti interesa tih osoba i kod osnivanja izvanbračne zajednice. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom⁹⁶ predviđa pravo osoba s invaliditetom na sklapanje braka i osnivanje obitelji, ali onih osoba koje su u dobi za sklapanje braka i na temelju njihove slobodne i potpune suglasnosti (čl. 23. st. 1.). Samo kod osoba sposobnih za rasuđivanje te sposobnih shvatiti značenje izvanbračne zajednice i prava i obveza koja iz nje proizlaze, možemo zaključivati o slobodnoj i potpunoj suglasnosti za osnivanje obiteljske zajednice i o tome da je zajednica u interesu osobe koja ju osniva. S tim u svezi, pretpostavka bi osnivanja izvanbračne zajednice trebala biti i poslovna sposobnost u davanju izjava koje se odnose na strogo osobna stanja, posebno s obzirom na činjenicu da izvanbračna zajednica u hrvatskom pravnom sustavu proizvodi pravne učinke braka, a da osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na strogo osobna stanja ima mogućnost sklapanja braka pod uvjetima i na način kako predviđa Zakon.

Dvojba bi se mogla javiti ondje gdje su izvanbračnu zajednicu osnovale poslovno sposobne osobe, ali je poslovna nesposobnost nastupila naknadno. Općinski građanski sud u Zagrebu u obrazloženju jedne odluke⁹⁷ donesene u ponovljenom postupku⁹⁸ odgovara na ovo pitanje navodeći sljedeće: "Brak između ostavitelja i bivše supruge u kojem je rođeno dvoje djece pravomoćno je okončan 20. prosinca 2005. godine. Od tog datuma počela bi teći eventualna

(2) Iznimno od odredbe stavka 1. ovoga članka, sud može u izvanparničnom postupku dopustiti sklapanje braka osobi koja je navršila šesnaest godina života ako utvrdi da je mentalno i tjelesno zrela za brak te da je sklapanje braka u skladu s dobrobiti te osobe.

- 95 Ako skrbnik odbije dati odobrenje za sklapanje braka, osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja može sudu podnijeti prijedlog za odobrenje sklapanja braka. Sud će pribaviti mišljenje skrbnika i centra za socijalnu skrb o podnesenom prijedlogu i donijeti rješenje o dopuštenju sklapanja braka ako utvrdi da je osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja sposobna shvatiti značenje braka i obveza koje iz njega proizlaze te da je brak u skladu s njezinom dobrobiti. Vidi čl. 26. i čl. 450. ObZ-a.
- 96 Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 6/2007, 3/2008, 5/2008). Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 18/1997) u odredbi čl. 8. utvrđuje da svatko ima pravo na poštovanje obiteljskog života, a u čl. 12. utvrđuje da se pravo na sklapanje braka i osnivanje obitelji ostvaruje u skladu s domaćim propisima. O pravu na sklapanje braka i osnivanje obitelji u međunarodnim dokumentima vidi u Alinčić, M., *Zaštita prava na sklapanje braka i osnivanje obitelji u europskim dokumentima o ljudskim pravima i u nacionalnim zakonodavstvima*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Vol. 4, br. 1., 2013., str. 25.–37. i Golub, A., *Pravo na sklapanje braka i ograničenje tog prava*, Hrvatska pravna revija, Vol. 3., br. 1., str. 20.–31.
- 97 Rješenje o nasljeđivanju Općinskog građanskog suda u Zagrebu, Posl. br. 35 0-3691/12-41 od 10. rujna 2012.
- 98 Općinski građanski sud u Zagrebu donio je Rješenje o nasljeđivanju, Posl. br. 0-4996/209 od 23. rujna 2011. kojim je ostavinski imovinu uručio djeci ostavitelja, a osobi koja je tvrdila da je s ostaviteljem živjela u izvanbračnoj zajednici nije priznat status izvanbračnog druga ostavitelja jer nisu bili ispunjeni uvjeti iz čl. 3. ObZ-a (2003) koji je tada bio na snazi. Navedeno Rješenje o nasljeđivanju ukinuto je Rješenjem Županijskog suda Posl. br. Gž-11494111 od 17. siječnja 2012. i predmet vraćen na ponovni postupak. Prema naputku Županijskog suda u ponovljenom postupku bilo je potrebno razlučiti činjenično pitanje od pravnog pitanja o čemu ovisi hoće li ostavinski sud stranke radi odlučivanja o spornim činjenicama uputiti u parnicu ili će o pravnom pitanju kao prethodnom pitanju odlučiti u ostavinskom postupku.

izvanbračna zajednica ostavitelja i K. B. Ostavitelj je dana 26. kolovoza 2008. godine stradao u prometnoj nesreći. [...] Iz nalaza i mišljenja navedenog vještaka od dana 8. lipnja 2009. g. proizlazi da je sudska komisija koja je došla na lice mjesta dana 3. lipnja 2009. g. utvrdila da sa Š. F. nije moguće uspostaviti komunikaciju niti ga saslušati, da je nepokretan, da se hrani putem sonde i ne odgovara ni na kakva pitanja. Iz nalaza i mišljenja navedenog vještaka također proizlazi i da je potpuno ovisan o tuđoj pomoći i njezi, onesposobljen u socijalnom i osobnom kontaktu s okolinom te se preporučuje lišenje poslovne sposobnosti u cijelosti. [...] Rok od najmanje tri godine je zakonski rok koji treba biti ispunjen da bi postojala izvanbračna zajednica ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete, (što ovdje nije slučaj), a razdoblje ostaviteljeva života od trenutka stradanja do smrti, dakle od 26. kolovoza 2008. do 18. srpnja 2009., smatra ovaj sud, ne može se računati u rok trajanja eventualne izvanbračne zajednice zbog pomanjkanja već navedene voljne komponente i nemogućnosti izbora održavanja bilo kakve zajednice života, te bi stoga eventualna izvanbračna zajednica mogla trajati od 20. prosinca 2005. do 26. kolovoza 2008. g.”

Kao što je vidljivo, sud je u ovom rješenju utvrdio da izvanbračne zajednice nije bilo jer je ostavitelj nakon prometne nesreće pa do svoje smrti bio onemogućen u “socijalnom i osobnom kontaktu s okolinom” zbog čega je postala upitna voljna komponenta za život u izvanbračnoj zajednici prije isteka tri godine zajedničkog života. Međutim, važno je naglasiti da ne treba prema istom načelu beziznimno zaključivati kako izvanbračna zajednica prestaje trenutkom lišenja poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se tiču osobnih stanja jednog od izvanbračnih drugova.⁹⁹

Treće relevantno pitanje jest pitanje zasnivanja izvanbračne zajednice među krvnim srođnicima. KZ propisuje da je kazneno djelo spolni odnošaj ili s njim izjednačena spolna radnja sa srođnikom u ravnoj lozi, bratom, sestrom, polubratom ili polusestrom, po krvi ili posvojenju (čl. 179.). Ova odredba KZ-a priječi zasnivanje najneprihvatljivijih oblika izvanbračnih zajednica među krvnim srođnicima. Međutim, obiteljskoppravne učinke ne treba priznavati ni izvanbračnom (su)životu među krvnim srođnicima u trećem i četvrtom stupnju krvnog srodstva, što su dijete sa sestrom ili polusestrom, ili bratom, ili polubratom svojega roditelja, djeca sestara i braće te polusestara i polubraće.

Možemo zaključiti da bi temeljnim obiteljskim propisom svakako trebalo utvrditi da izvanbračnu zajednicu ne mogu osnovati osobe koje ne ispunjavaju pretpostavke za sklapanje valjanog braka.¹⁰⁰

99 Izvanbračna zajednica može, primjerice, trajati deset godina i da nakon deset godina zajedničkog života jedan od izvanbračnih drugova bude lišen poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se tiču osobnih stanja. Ako se izvanbračni (su)život nastavi i nakon lišenja poslovne sposobnosti, nema razloga beziznimno zaključivati da je izvanbračna zajednica prestala trenutkom lišenja poslovne sposobnosti.

100 Sada imamo situaciju u kojoj bračna i izvanbračna zajednica proizvode iste pravne učinke, postavljajući pri tome jasna pravila tko može sklopiti brak, ali ne i tko može osnovati izvanbračnu zajednicu. Na taj se način otvara put pravnoj nesigurnosti jer će oni koji ne mogu sklopiti brak zato što ne ispunjavaju pretpostavke za valjanost braka, osnovati izvanbračnu zajednicu i na taj način uživati pravne učinke braka koji ne mogu sklopiti. Tako može doći do različitih, vrlo opasnih, zlouporaba ove zakonske praznine, kao što je, primjerice, zasnivanje izvanbračne zajednice s poslovno nesposobnom osobom samo zbog imovinske koristi i sl.

V. NOVO OBITELJSKOPRAVNO UREĐENJE IZVANBRAČNE ZAJEDNICE – RJEŠENJE DOSADAŠNJIH DVOJBA ILI PUT PREMA NOVIM?

Najnovijim obiteljskim zakonodavstvom hrvatski je zakonodavac, naizgled, odgovorio na neke zakonske proturječnosti i neujednačenu sudsku praksu na koju smo prethodno ukazali. Osim što je čl. 11. ObZ-a potvrdno odgovorio na pitanje je li izvanbračna zajednica i ona zajednica koja traje kraće od propisane tri godine ako je nastavljena sklapanjem braka, zakonodavac je istim člankom ObZ-a za pojmovno određenje izvanbračne zajednice u svim granama prava uputio na pojmovno određenje izvanbračne zajednice u temeljnom obiteljskom propisu. Radi boljeg razumijevanja nastavnog teksta čl. 11. ObZ-a navodimo u cijelosti:

“(1) Odredbe ovoga Zakona o učincima izvanbračne zajednice primjenjuju se na životnu zajednicu neudane žene i neoženjenoga muškarca koja traje najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili ako je nastavljena sklapanjem braka.

(2) Izvanbračna zajednica koja ispunjava pretpostavke iz stavka 1. ovoga članka stvara osobne i imovinske učinke kao bračna zajednica te se na nju na odgovarajući način primjenjuju odredbe ovoga Zakona o osobnim i imovinskim odnosima bračnih drugova, odnosno odredbe drugih zakona kojima se uređuju odnosi u poreznim stvarima, osobni, imovinski i drugi odnosi bračnih drugova.

(3) Nepovoljno postupanje prema izvanbračnim drugovima u pogledu pristupa koristima, povlasticama, ali i obvezama zajamčenim bračnim drugovima koje ne može biti opravdano objektivnim razlozima te koje nije nužno za ostvarenje istih predstavlja diskriminaciju temeljem obiteljskog statusa.

(4) Različito postupanje propisano člankom 30. ovoga Zakona ne predstavlja nepovoljno postupanje iz stavka 3. ovoga članka.”¹⁰¹

Iz načina na koji je čl. 11. ObZ-a (2015) formuliran proizlazi da su otklonjene dvojbe oko pravnog uređenja izvanbračne zajednice u hrvatskom pravu. Naime, u čl. 11. st. 2. ObZ-a propisano je da izvanbračna zajednica, kako je definira st. 1. istoga članka, proizvodi pravne učinke braka u obiteljskom zakonodavstvu i u propisima koji pripadaju drugim granama prava. Proizlazi, dakle, da je za pojmovno određenje izvanbračne zajednice uvijek relevantan čl. 11. st. 1. ObZ-a.

Međutim, ova zakonska odredba nije dobra i potrebno ju je što prije mijenjati zbog nekoliko razloga. Prvo, njome ObZ izlazi znatno izvan okvira onoga što bi trebao biti predmet njegove regulacije.¹⁰² Drugo, njome se priječi da se u pojedinim propisima, ondje gdje za to

¹⁰¹ Nažalost, ova je zakonska odredba nastala kao rezultat usvajanja političkog amandmana [(vidi Zaključak Vlade Republike Hrvatske kojim se daje prethodna suglasnost predstavniku Vlade Republike Hrvatske za prihvaćanje amandmana na Konačni prijedlog Obiteljskog zakona, dostupno na: https://vlada.gov.hr/U_ser_DocsImages/Sjednice/2014/166%20sjednica%20Vlade/166%20-%2023a.pdf (2. listopada 2015.)] na sam dan izglasavanja Obiteljskog zakona (Narodne novine br. 75/2014), a zadržana je i u ObZ-u (2015).

¹⁰² Tako, primjerice, ova odredba otvara pitanje imaju li i u skladu s njom i izvanbračni drugovi pravo na stjecanje državljanstva prirodjenjem po povoljnijim uvjetima što je Zakon o državljanstvu (Narodne novine br. 53/1991, 70/1991, 28/1992, 113/1993, 4/1994, 130/2011, 110/2015) rezervirao isključivo za bračne drugove, oslobada li se njome poreza na promet nekretnina bez naplate i izvanbračne drugove premda isto nije propisano zakonom itd.

postoje opravdani razlozi, izvanbračna zajednica pojmovno odredi na drukčiji način.¹⁰³ Treće, nije pravno logično zaključiti da se izvanbračne drugove diskriminira ako ne uživaju sva prava koja proizlaze iz braka koji mogu, ali svojevoljno ne žele sklopiti. Još je nelogičnije zaključiti o diskriminaciji izvanbračnih drugova kada im se ne propisuju obveze koje proizlaze iz braka koji ne žele sklopiti.¹⁰⁴ Četvrto, njome se ne poštuje autonomija volje osoba koje ne žele sklopiti brak jer ne žele svoju zajednicu podvrgnuti pravnoj regulativi braka.¹⁰⁵ Peto, ova odredba otvara pitanje dokazivanja izvanbračnog statusa ne samo u odnosu na izvanbračne drugove nego i prema trećim osobama.¹⁰⁶

S tim u svezi, čini se kako čl. 11. ObZ-a ne rješava dvojbe oko pretpostavki postojanja i načina dokazivanja izvanbračne zajednice u hrvatskom pravu, nego, štoviše, otvara i neke nove dvojbe koje će, može se očekivati, prouzrokovati još i više neujednačenog postupanja u sudskoj praksi.

VI. ZAKLJUČAK

Pravno uređenje izvanbračne zajednice u hrvatskom pravu, potvrđuje ono na što upozorava B. Perić, da unatoč stalnoj težnji stvaratelja prava da sustav prava bude logična, neproturječna i koherentna cjelina, nekada ipak postoji raskorak između te težnje i stvarnog stanja pozitivnopravnog sustava.¹⁰⁷ Hrvatsko zakonodavstvo ne daje jedinstven odgovor na pitanje što je izvanbračna zajednica u hrvatskom pravu. Različiti propisi izvanbračnu zajednicu različito definiraju, a nije propisan ni jedinstven način za njezino dokazivanje. Pitanja koja se javljaju u sudskoj praksi oko odnosa među propisima koji utvrđuju različite pretpostavke postojanja i načine dokazivanja izvanbračne zajednice i neujednačeni odgovori koje sudska praksa o istim pitanjima daje, nedvojbeno upućuju na zaključak da je stvoren pravno nesiguran odnos hrvat-

103 Primjerice, za potrebe ostvarenje prava na oslobođenje od svjedočenja u kaznenom postupku. Vidi bilj. 21.

104 I Europski je sud za ljudska prava u više svojih odluka izrazio stajalište da nema diskriminacije izvanbračnih drugova u odnosu na bračne drugove kada ne uživaju jednaka prava u nacionalnim zakonodavstvima jer u izvanbračnoj zajednici žive po vlastitom odabiru i u svakom trenutku mogu sklopiti brak i uživati njegove pravne posljedice. O tome vidi više u Lucić, N., Grigić, N., *Marriage v. cohabitation in the legal practice of the European court of human rights*, u "Contemporary legal and economic issues V", ur. Barković Bojanić, I., Lulić, M., Pravni fakultet Osijek, Osijek, 2015., str. 57.–84.

105 Promatrano u europskim okvirima, Hrvatska je razvila vrlo neuobičajen model pravne zaštite osoba u izvanbračnoj zajednici potpuno izjednačavajući pravni položaj osoba u izvanbračnoj zajednici s osobama u braku. Poštujući autonomiju volje osoba koje nisu htjele sklopiti brak i podvrgnuti svoj odnos pravnoj regulativi braka, većina europskih pravnih sustava pruža osobama u izvanbračnoj zajednici određeni oblik pravne zaštite, ali izvanbračnu zajednicu, ipak, ne izjednačava s brakom. O tome vidi više u Lucić, *op. cit.* u bilj. 54. Vidi komparativni prikaz pravnog položaja osoba u neformalnim zajednicama u Boele-Woelki, K. *et al.*, *European Family Law in Action, Volume 5: Informal Relationships*, Intersentia, Cambridge/Antwerp/Portland, 2015.; Boele-Woelki, K. (ur.) *Common Core and Better Law in European Family Law*, Intersentia, Antwerp/Oxford, 2005., str. 240.–352.; Waaldijk, K. (ur.), *More or less together: Levels of legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for different-sex and same-sex partners – a comparative study of nine European countries*, Institut National d'Etudes Démographiques, Pariz, 2005.

106 Primjerice, Zakon o najmu stanova (Narodne novine br. 91/1996, 48/1998, 66/1998 i 22/2006) propisuje da najmodavac ne može otkazati ugovor o najmu stana ako se stanom koristi bračni drug najmodavca koji nije naveden u ugovoru o najmu, dok izvanbračni drug najmodavca koji nije naveden u ugovoru o najmu stana ne može koristiti stan bez dopuštenja najmodavca, štoviše, to je razlog za otkaz ugovora o najmu stana od strane najmodavca (čl. 19. st. 1.). Isto pravo ovaj Zakon ne daje izvanbračnim drugovima. Ako im to pravo sada daje čl. 11. ObZ-a (2015), postavlja se pitanje kako će najmodavac znati je li određena osoba za koju najmodavac tvrdi da je njegov izvanbračni drug zaista jest njegov izvanbračni drug odnosno na koji će način najmodavac dokazati svoj izvanbračni status.

107 Vidi Perić, *op. cit.* u bilj. 2.

skog prava prema izvanbračnim zajednicama. Pojednostavnjeno rečeno, neujednačeno zakonodavstvo rezultira neujednačenom sudskom praksom, što stvara pravnu nesigurnost kada je u pitanju pravna zaštita osoba u izvanbračnoj zajednici.

Unatoč svim dvojabama u pravnoj teoriji i u sudskoj praksi, držimo da odgovor na pitanje što je izvanbračna zajednica za potrebe ostvarenja pojedinog prava, odnosno ispunjenje pojedine obveze izvanbračnih drugova, kao i odgovor na pitanje kako se izvanbračna zajednica dokazuje, primjenom kriterija specijalnosti treba tražiti u propisu koji regulira konkretno pravo odnosno obvezu. Točno je da posljedica takvog pravnog stanja može biti da su iste osobe izvanbračni drugovi prema jednom propisu, a prema drugom to nisu, pa to samo ukazuje na važnost da se, gdje god je to moguće, pojmovno određenje izvanbračne zajednice u drugim propisima uskladi s pojmovnim određenjem izvanbračne zajednice u temeljnom obiteljskom propisu. Treba, ipak, imati na umu da je u pojedinim propisima sasvim opravdano izvanbračnu zajednicu definirati drukčije nego što ju definira temeljni obiteljski propis. Začuđuje da nesklad koji u obiteljskom i nasljednom zakonodavstvu, primjerice, postoji više od desetljeća, i koji sustavno uzrokuje neujednačenu sudsku praksu, nije ponukao hrvatskog zakonodavca da uskladi ova dva propisa i time spriječi daljnje neujednačeno postupanje sudova.

Najnovije obiteljsko zakonodavstvo otvara i neke nove dvojbe u vezi s pitanjem odnosa među propisima, ali i oko hrvatskog modela pravne zaštite osoba u izvanbračnoj zajednici uopće. ObZ (2015) izvanbračne drugove onako kako su njime definirani, stavlja u isti pravni položaj s bračnim drugovima ne samo u obiteljskom pravu, nego i u svim drugim granama prava. Time je temeljni obiteljski propis izašao znatno izvan okvira onoga što bi trebao biti predmet njegove regulacije, a hrvatski zakonodavac potpuno zanemario autonomiju volje osoba koje nisu sklopile brak jer ne žele svoju zajednicu podvrgnuti pravnoj regulativi braka. S druge strane, i dalje ostaje otvoreno pitanje dokazivanja izvanbračne zajednice. Štoviše, može se očekivati da će sada kada je izvanbračna zajednica potpuno pravno izjednačena s brakom, sporno pitanje njezina dokazivanja stvoriti još i više pravne nesigurnosti.

Nužno je, stoga, *de lege ferenda* uskladiti zakonodavstvo kako u vezi s pitanjem pretpostavki postojanja izvanbračne zajednice, tako i načina njihova dokazivanja. Ako hrvatski zakonodavac i dalje ustraje na potpunom pravnom izjednačavanju izvanbračne zajednice s brakom, onda je neizbježno razmisliti o formalizaciji izvanbračne zajednice kao mogućem budućem rješenju. Kada bi davanje formalne izjave volje bio uvjet za nastanak izvanbračne zajednice u pravnom smislu, riješio bi se problem pravne nesigurnosti kod njezina dokazivanja. Osim toga, ne bi se nametali svi pravni učinci braka osobama koje nisu sklopile brak upravo zato što ne žele državno zadiranje u (imovinsko) pravne odnose. S druge pak strane, formalizaciji izvanbračne zajednice bi se moglo prigovoriti nepotrebno stvaranje dvaju paralelnih pravnih instituta, braka i izvanbračne zajednice. Međutim, izvanbračna zajednica i brak u hrvatskom pravu već jesu dva paralelna pravna instituta koja se međusobno razlikuju samo s obzirom na formu, pri čemu ne treba zaboraviti koliki teret pravne nesigurnosti, kako građanima, tako i pravnim tijelima, stvara upravo neformalni oblik izvanbračne zajednice. Zbog toga će, ako hrvatski zakonodavac uistinu ustraje na širenju svih pravnih učinaka braka na izvanbračnu zajednicu, njezina formalizacija, čini se, postati neizbježno rješenje.

LITERATURA

KNJIGE, ZNANSTVENI I STRUČNI RADOVI

1. Alinčić, M., *Zaštita prava na sklapanje braka i osnivanje obitelji u europskim dokumentima o ljudskim pravima i u nacionalnim zakonodavstvima*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Vol. 4, br. 1., 2013., str. 25.–37.
2. Barlow, A. et al., *Cohabitation, Marriage and the Law*, Hart Publishing, 2005.
3. Boele-Woelki, K. (ur.) *Common Core and Better Law in European Family Law*, Intersentia, Antwerp/Oxford, 2005.
4. Boele-Woelki, K. et al., *European Family Law in Action, Volume 5: Informal Relationships*, Intersentia, Cambridge/Antwerp/Portland, 2015.
5. Brattström, M., *The Protection of a Party when a Cohabitee Relationship Ends*, u “Family Finances”, ur. Verschraegen, B., Jan Sramek Verlag, Beč, 2009., str. 345.–353.
6. Chassagnard-Pinet, S., *Conflict of Norms and Conflict of Values in Law*, u Past and “Present Interactions in Legal Reasoning and Logic”, ur. Armgardt, M. et al., Springer, 2015., str. 235.–248.
7. Crnić, J., *Što je donio novi Zakon o nasljeđivanju*, Pravo u gospodarstvu, Vol. 42, br. 6, 2003., str. 239.–280.
8. Crnić, J., Končić, A., *Utjecaj propisa o bračnoj stečevini te učincima izvanbračne zajednice na povjerenje u zemljišne knjige*, Informator, 2006., br. 5487–5488, str. 1.–8.
9. Dika, M., *Dokazivanje saslušanjem stranaka u parničnom postupku*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 55, br. 3/4, str. 1075.–1100.
10. Dika, M., *Dokazivanje saslušanjem svjedoka u hrvatskom parničnom postupku*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 56, br. 2/3, 2006., str. 501.–549.
11. Duncan, S. et al., *Why don't they marry? Commitment and Cohabitation in 21st Century Britain*, u “Fragmenting Family?: Papers from a Conference Held at the University of Chester, November 2004”, ur. Ford, Ch. D., University of Chester, 2010., str. 19.–46.
12. Garačić, A., *Značenje pojedinih izraza u Kaznenom zakonu i njihovo tumačenje u sudskoj praksi*, Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva, Inženjerski biro, Zagreb, 2006.
13. Golub, A., *Pravo na sklapanje braka i ograničenje tog prava*, Hrvatska pravna revija, Vol. 3., br. 1, str. 20.–31.
14. Grant Bowman, C., *Unmarried Couples, Law, and Public Policy*, Oxford University Press, Oxford, 2010.
15. Harašić, Ž., *Zakonitost kao pravno načelo i pravni argument*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Vol. 37, br. 3., 2010., str. 745.–767.
16. Hrabar, D., *Obiteljskopравни osvrt na Zakon o nasljeđivanju*, Hrvatska pravna revija, Vol. 3, br. 6, 2003., str. 74.–84.
17. Hrabar, D., *Izvanbračna zajednica – neka otvorena pitanja*, Hrvatska pravna revija, br. 2., 2010., 41.–48.
18. Jelčić, O., *Novo nasljednopravno uređenje – opći pregled*, u “Novo nasljednopravno uređenje”, Crnić, J. et al., Narodne novine d.d., Zagreb, 2003., str. 3.–29.
19. Josipović, T., *Nasljeđivanje na temelju zakona*, u “Novo nasljednopravno uređenje”, Crnić, J. et al., Narodne novine d.d., Zagreb, 2003., str. 33.–55.
20. Kačer, H., Perkušić, A., *Pretvorba prava vlasništva nad sportskim građevinama temeljem Zakona o spor-*

- tu i upis tako izvanknjižno stečenog prava vlasništva u zemljišne knjige – neke dvojbe proizašle iz sudske prakse, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, Vol. 47, br. 2, 2010., str. 451.–479.
21. Korać, A., *Bračne smetnje u hrvatskom zakonodavstvu: stanje i dvojbe*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 45, br. 4/5, str. 575.–607.
  22. Korać, A., *Uzdržavanje i imovinski odnosi – promjene i tumačenja*, u “Obiteljski zakon – novine, dvojbe i perspektive”, Alinčić, M. et al., Narodne novine d.d., Zagreb, 2003., str. 105.–131.
  23. Lucić, N., *Izvanbračna zajednica i pravna sigurnost*, doktorski rad, Zagreb, 2015.
  24. Lucić, N., Grigić, N., *Marriage v. cohabitation in the legal practice of the European court of human rights*, u “Contemporary legal and economic issues V”, ur. Barković Bojanić, I., Lulić, M., Pravni fakultet Osijek, Osijek, 2015., str. 57.–84.
  25. Perić, B., *Država i pravni sustav*, Narodne novine, Zagreb, 1992.
  26. Rešetar, B., Berdica, J., *Divorce in Croatia: The Principles of No-Fault Divorce, Parental Responsibility, Parental Education, and Children’s Rights*, Family Court Review, Vol. 51, br. 4, 2013., str. 568.–577.
  27. Scherpe, J. M., *Protection of Partners of Informal Long-term Relationships*, International Law FORUM du droit international, 2005., Vol. 6., br. 7., str. 206.–212.
  28. Scherpe, J. M., *The Legal Status of Cohabitants - Requirements for Legal Recognition*, u “Common Core and Better Law in European Family Law”, ur. Boele-Woelki, K., Intersentia, Antwerp/Oxford, 2005., str. 283.–294.
  29. Šimović, I., *Bračne smetnje u svjetlu obiteljskog i kanonskog prava*, Bogoslovska smotra, Vol. 85, br. 1., 2015., str. 235.–265.
  30. Vrban, D., *Država i pravo*, Golden marketing, Zagreb, 2003.
  31. Vrban, D., *Sociologija prava: uvod i izvorišne osnove*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.
  32. Waaldijk, K. (ur.), *More or less together: Levels of legal consequences of marriage, cohabitation and registered partnership for different-sex and same-sex partners – a comparative study of nine European countries*, Institut National d’Etudes Démographiques, Pariz, 2005.

MEĐUNARODNI UGOVORI I NACIONALNI PROPISI

1. Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine br. 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014).
2. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 18/1997).
3. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 6/2007 i 5/2008).
4. Kazneni zakon (Narodne novine br. 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015).
5. Obiteljski zakon (Narodne novine br. 103/2015).
6. Zakon o državljanstvu (Narodne novine br. 53/1991, 70/1991, 28/1992, 113/1993, 4/1994, 130/2011, 110/2015).
7. Zakon o financiranju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (Narodne novine br. 117/1993, 92/1994, 69/1997, 33/2000, 73/2000, 127/2000, 59/2001, 107/2001, 117/2001, 150/2002, 147/2003, 132/2006, 26/2007, 73/2008, 25/2012, 147/2014).
8. Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine br. 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013 i 152/2014).
9. Zakon o najmu stanova (Narodne novine br. 91/1996, 48/1998, 66/1998 i 22/2006).
10. Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine br. 35/2005, 41/2008, 125/2011 i 78/2015).
11. Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (Narodne novine br. 80/2013 i 137/2013).
12. Zakon o medicinski pomognutoj oplodnji (Narodne novine br. 86/2012).
13. Zakonu o mirovinskom osiguranju (Narodne novine br. 157/2013, 151/2014, 33/2015, 93/2015).
14. Zakon o nasljeđivanju (Narodne novine br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015).
15. Zakon o područjima posebne državne skrbi (Narodne novine br. 86/2008, 57/2011, 51A/2013, 148/2013, 76/2014, 147/2014, 18/2015).
16. Zakonu o porezu na promet nekretnina (Narodne novine br. 69/1997, 26/2000, 127/2000, 153/2002, 22/2011, 143/2014).
17. Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (Narodne novine br. 174/2004, 92/2005, 2/2007, 107/2007, 65/2009, 137/2009, 146/2010, 55/2011, 140/2012, 33/2013, 148/2013 i 92/2014).
18. Zakon o socijalnoj skrbi (Narodne novine br. 157/2013, 152/2014, 99/2015).
19. Zakon o strancima (Narodne novine br. 130/2011, 74/2013).
20. Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (Narodne novine br. 92/2014).
21. Pravilnik o obrascu izjave o izvanbračnoj zajednici (Narodne novine br. 156/2009 i 86/2012).

NEVAŽEĆI PROPISI

1. Obiteljski zakon (Narodne novine br. 162/1998).
2. Obiteljski zakon (Narodne novine br. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007, 57/2011, 61/2011).
3. Obiteljski zakon (Narodne novine br. 75/2014).
4. Zakon o braku i porodičnim odnosima (Narodne novine br. 11/1978, 27/1978, 45/1989, 59/1990, 25/1994).

SUDSKA PRAKSA

1. Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Rev 1024/2004-2 od 29. prosinca 2004.
2. Odluka Vrhovnog suda broj I Kž 397/2005 od 31. svibnja 2005.
3. Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj I Kž 1061/2005-3 od 19. travnja 2006.
4. Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Rev 1038/2006-2 od 28. ožujka 2007.
5. Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Rev 1121/2007-2 od 22. studenog 2007.
6. Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj I Kž 426/208-3 od 9. srpnja 2009.
7. Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Rev 796/2008-2 od 27. siječnja 2010.
8. Odluka Županijskog suda u Zagrebu, broj 32. Gž2-293/2010-2 od 23. studenog 2010.
9. Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, broj Rev 783/2010-2 od 25. srpnja 2012.
10. Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske Rev 1364/2010-2 od 21. studenog 2012.
11. Odluka Vrhovnog upravnog suda Republike Hrvatske, broj Us-12161/2009-4 od 9. svibnja 2012.
12. Odluka Općinskog građanskog suda u Zagrebu, broj XXXIV P2-1234/209-35 od 28. veljače 2012.
13. Odluka Općinskog građanskog suda u Zagrebu, broj XCVII-P2-2051/209-24 od 14. srpnja 2011.
14. Odluka Općinskog suda u Osijeku, broj V Ps-122/206-8 od 27. listopada 2006.
15. Odluka Županijskog suda u Varaždinu, broj Gž.3072/2012-2 od 9. srpnja 2013.
16. Odluka Županijskog suda u Varaždinu, broj ŽS Vž Gž 446/2005-2 od 11. svibnja 2005.
17. Odluka Županijskog suda u Varaždinu, broj Gž-3393/2013-2 od 17. siječnja 2014.
18. Odluka Županijskog suda u Varaždinu, broj Gž. 1168/208-2 od 21. listopada 2008.
19. Odluka Općinskog građanskog suda u Zagrebu, broj CXLIII-P2-633/208-34 od 9. studenog 2011.
20. Odluka Općinskog suda u Varaždinu broj P. 2741/209-15 od 17. lipnja 2010.
21. Odluka Županijskog suda u Varaždinu, broj Gž.2395/2011-2 od 4. svibnja 2011.
22. Rješenje o nasljeđivanju Općinskog građanskog suda u Zagrebu, Posl. br. 35 0-3691/2012-41 od 10. rujna 2012.

Nataša Lucić, PhD, Senior Assistant, Faculty of Law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

PROVING OF COHABITATION – ANSWERS TO INCONSISTENT LEGISLATION AND JUDICIAL PRACTICE

Summary

People living in cohabitation enjoy a very high level of legal protection within the Croatian legal system. Even before the family law reforms of 2015, cohabitants had in many aspects enjoyed equal rights and had had equal obligations – based not only on the family law but on other legislation as well. The recent family law reform has extended the legal protection of marriage to cohabitation as well. In other words, cohabitation differs from marriage only by the means of its formation and termination. The Croatian legislation stipulates that a marriage is started by a formal declaration of consent whereas cohabitation remains an informal legal category. The assumption that the effectiveness of the law is demonstrated by its application or judicial practice, raises a question of proving the existence and duration of cohabitation as a category equal to marriage. A life union is a legal standard, but the law does not specify the aspects of a life union that form its legal essence. Considering the effects of cohabitation in our legal system, the courts have a huge responsibility in determining whether a specific cohabitation bears the features of legal cohabitation recognized by the law, and also in determining when exactly the cohabitation started and ended. It is difficult to prove the existence and duration of cohabitation not only due to its informal form but also due to the high degree of inconsistency of various regulations. Different regulations specify different grounds for existence of legally valid cohabitation, as well as the ways of proving the existence of cohabitation. These legal discrepancies can lead to situations that the same people are assumed cohabitants according to one law whereas according to the other they are not. The same applies to the situation when people live in multiple cohabitations. Due to these factors a seemingly high level of legal protection that cohabitants enjoy, often creates legal insecurity in legal practice. The paper researches into the legal insecurity when proving the existence of cohabitation under the Croatian law and it explores possible solutions to the disputes created by inconsistent legal framework and judicial practice.

Keywords: cohabitation, proving, inconsistency, judicial practice

